

15

Nepodmíněný základní příjem jako řešení pro 21. století

Škola alternativ
Sborník 15

Publikace vznikla v rámci projektů Škola alternativ financovaného Nadací Rosy Luxemburgové.
Obsah je zcela na odpovědnosti Ekumenické akademie a nemůže tak být považován za stanovisko Nadace Rosy Luxemburgové.

Nepodmíněný základní příjem jako řešení pro 21. století

Škola alternativ – Sborník 15

Nepodmíněný základní příjem jako řešení pro 21. století

Škola alternativ – Sborník 15

OBSAH

Úvod.....	3
Jan Májiček	
Nepodmíněný základní příjem:	
Pro a proti v evropském levicovém kontextu	5
Z publikace Basic Income and The Left: A European Debate vydané Social Europe vybral a shrnutí připravil Jan Blažek	
Politická koncepce emancipačního nepodmíněného základního příjmu	21
Ronald Blaschke	
Nepodmíněný základní příjem v ČR – psychologický problém s politickým řešením	28
Bohumil Macháček	
Základní nepodmíněný příjem jako řešení výzev 4. průmyslové revoluce	30
Lukáš Ulrych	
Základní příjem a ženy.....	35
Alena Wagnerová	
Finský experiment s nepodmíněným příjmem.....	39
Jukka Pietiläinen	
Všeobecný základní příjem – pilotní projekt v Namibii.....	44
Simone Knapp	

Vydavatel:

**Ekumenická
akademie**

Ekumenická akademie, z.s.
Sokolovská 50, 186 00 Praha 8
Tel.: +420 272 737 077
www.ekumakad.cz

Rok vydání: 2019

ISBN 978-80-87661-47-5

Vytištěno na certifikovaném papíře
FSC (Forest Stewardship Council)
www.fsc.org

Publikace vznikla v rámci projektů Škola alternativ financovaného Nadací Rosy Luxemburgové. Obsah je zcela na odpovědnosti Ekumenické akademie a nemůže tak být považován za stanovisko Nadace Rosy Luxemburgové.

Úvod

Vážené čtenářky a vážení čtenáři,

v rukou držíte 15. sborník projektu Ekumenické akademie Škola alternativ, který je celý věnován otázce tzv. nepodmíněného základního příjmu (NZP). V českém prostředí to není koncept nový, ačkoli si zatím svou cestu do běžných debat nenašel.

Poprvé se o něm začalo hovořit v roce 2007 v souvislosti s první českou publikací, která se NZP věnovala. Nesla název „Všeobecný základní příjem. Právo na lenost nebo na přežití?“ a vydalo ji nakladatelství Filosofického ústavu Akademie věd ČR Filosofia. Opět se k tomuto konceptu mohla česká veřejnost dostat až v roce 2013 v souvislosti s evropskou kampaní za zavedení NZP do praxe. V té době také vyšla naše první publikace k tomuto tématu, která je dostupná na webových stránkách projektu (www.skolaalternativ.cz) a ve které byly české veřejnosti poprvé představeny základní rysy toho, jak a proč by měl být NZP zaveden.

Od té doby se český čtenář a čtenářka mohli seznámit s argumenty pro jeho zavedení v několika publikacích¹ a ve velmi zvláštní podobě také v mainstreamové politické debatě. O tu se postaral bývalý hospodářský expert a ministr financí za ODS Vlastimil Tlustý. Ten, stejně jako další pravíkoví zastánci NZP, považuje tento nástroj za všeobecnou náhradu systému sociálního zabezpečení. Místo různých dávek podle specifických potřeb by podle něj měla nastoupit jen jedna univerzální dávka. To má vést ke snížení množství i výše výplat.

Je nutné zdůraznit, že tuto pravíkovou či libertariánskou variantu NZP odmítají explicitně všichni autoři a autorky, kteří přispěli do tohoto sborníku. Ten je výsledkem mezinárodní konference konané v září 2019 v Praze, která měla, opět v souvislosti s chystanou Evropskou občanskou iniciativou za zavedení NZP, oživit debatu nad tím, zda a jak nepodmíněný příjem zavést.

Přeji vám, ať vás texty inspirují a probudí ve vás zájem o to, jak by mohl svět vypadat jinak (a lépe).

Jan Májíček

---

1 Jmenujme Bergam R.: Utopie pro realisty, Universum, 2019 či Raventós, D.: Materiální podmínky rovnosti, Rubato, 2015

Nepodmíněný základní příjem: pro a proti v evropském levicovém kontextu

Z publikace *Basic Income and The Left: A European Debate* vydané Social Europe vybral a shrnutí připravil Jan Blažek

Úvod

Nepodmíněný základní příjem (dále jen NZP) je koncept, který nabývá v posledních letech na popularitě. Idea NZP je v podstatě velmi jednoduchá. Podle BIEN (the Basic Income Earth Network – Celosvětová síť základního příjmu) je NZP periodická platba nepodmíněně daná každému na individuální bázi, bez ověřování příjmů či pracovních povinností. Zjednodušenou a minimalistickou definici pak dodává profesor Malcom Torry, který shrnuje NZP jako nepodmíněný příjem vyplácený každému jedinci. Definice se nevztahuje ke konkrétní částce, ani netvrdí, že by NZP vedl ke zrušení systému sociální podpory nebo zrušení placené práce.¹

Ideu NZP razí především levice, ovšem ani v jejím rámci neexistuje jednotný pohled a téma vyvolává v jejich řadách ostrou debatu. Van Parijs vede základní dělicí linii mezi *labouristickou levicí* a *libertariánskou levicí*. Jejich odlišné postoje stojí do značné míry na odlišném chápání kapitalistického vykořisťování. Definice škodlivosti kapitalismu staví u prvního tábora na tom, že kapitalismus umožňuje některým lidem získávat část produktu, aniž by vložili do jeho výroby svou pracovní sílu. Druhá skupina staví na představě, že kapitalismus vychází z nesvobody proletariátu, který ač formálně svobodný, nemá jinou možnost než prodávat svou pracovní sílu kapitálu. A tak zatímco pro první tábor je NZP ohavností, která rozšiřuje okruh lidí získávajících zdroje bez práce, pro radikální tábor jde o vítanou možnost vymanit se z nutnosti pracovat pro kapitalisty.²

Debata evropské levice o tématu NZP je dost komplexní a často i dost nepohodlná neb argumenty obou stran jsou často zneužívány pravicí. Ovšem debata je nevyhnutelná, neboť NZP se stal jedním z rozhodujících politických témat, ať už jde o švýcarské referendum z roku 2016,

---

1 Torry, Malcolm (2018): What is an Unconditional Basic Income? A Response to Rothstein. In: Van Parijs, Philippe (ed., 2018): *Basic Income and the Left: A European Debate*. Social Europe Edition. E-book, Dostupná z: <https://www.socialeurope.eu/book/basic-income-and-the-left-a-european-debate>, str. 111-112.

2 Van Parijs, Philippe (2018): *Basic Income and the Left: A European Debate*. In. c. d., str. 2.

kvůli finskému experimentu, či jak lze pozorovat i na tom, že si NZP proráží cestu i do českého mainstreamu.

Následující text je shrnutím dlouhodobé diskuse, která probíhala na stránkách časopisu *Social Europe*. I díky faktu, že argumenty pochází od různých autorů a současně různí autoři pokrývají různé argumenty, můžeme pozorovat, že ačkoliv spolu argumenty komunikují a prolínají se, různí autoři si všímají různých aspektů, výhod či naopak hrozeb případného zavádění NZP, a to i v rámci jednotlivých táborů.³ Tento text se snaží postihnout zmíněnou šíři dané debaty, nikoliv nabídnout jasně vyhraněný a koherentní argument pro nebo proti. Taktéž členění argumentů je instrumentální ve snaze postihnout jemné nuance a je třeba je vnímat v širším kontextu celé debaty.

ARGUMENTY PRO ZÁKLADNÍ NEPODMÍNĚNÝ PŘÍJEM

NZP zajistí příjmy lidem, kteří ztratí práci v důsledku automatizace

Jedním z nejčastějších argumentů, který bývá ve spojitosti se NZP zmiňován, je, že rostoucí automatizace připraví o práci obrovské množství lidí. Z toho autoři vyvozují, že obrovské množství lidí nebude mít možnost zajistit si příjem prací a na takovou situaci je třeba reagovat, resp. jí předejít prostřednictvím garantovaného nepodmíněného příjmu.⁴

NZP je nezbytnou reakcí na změněnou globální třídní strukturu

Standing tvrdí, že jsme uprostřed bolestivé globální transformace tržního systému. Dominují zájmy finančního kapitálu. Nerovnosti se násobí a ekonomická nejistota se stává všeprostupující. Ale především se ustavuje nová globalizovaná třídní struktura.

Vynořuje se masová třída, tzv. *prekariát*. Na vrcholu stojí drobná *plutokracie - oligarchie* manipulující demokracii a shrabávající příjmy z renty. Mezi nimi stojí *salaríát*. Starý proletariát, stará dělnická třída, je na početním ústupu, ztrácí své jistoty i nefinanční formy ekonomické stability.

Prekariát má specifické vztahy produkce definované nejistou prací, absencí profesní identity etc., odlišné vztahy distribuce a odlišné vztahy ke státu.

---

3 Van Parijs, Philippe (ed., 2018): Basic Income and the Left: A European Debate. Social Europe Edition. E-book. Dostupná z: <https://www.socialeurope.eu/book/basic-income-and-the-left-a-european-debate>.

4 Wilson, Robin (2018): Universal Basic Income: A Disarmingly Simple Idea – and Fad. In: c. d., str. 61.

Prekariát je první masová třída v dějinách, která systematicky ztrácí práva spojená s občanstvím – občanská, kulturní, politická, sociální a ekonomická. Čím dál více lidí se stává tzv. denizens, tedy občany, kterým jsou přiznána jen některá práva. Základní esencí prekariátu je to, že je odsouzen k žebráctví a k závislosti na podmíněné almužně od státu a privatizovaných agentur a charit. Tato povaha prekariátu je pro chápání třídního boje mnohem důležitější než nejisté pracovní vztahy. Pozice prekariátu je třeba vnímat v kontextu měnící se povahy globálního kapitalismu a jeho distribučního systému.

Ve dvacátém století existovala distribuce mezi kapitálem a pracujícími, mediovaná státem. Vyjednávání o podílech vyhrávaly zástupci zaměstnanců po roce 1945, ale po roce 1970 získal převahu kapitál. Distribuce příjmů se stala čím dál více nerovnou, s tím, že dělnická třída ztratila podíl národního příjmu, především pak v rozvíjejících se trzích, zejména v Číně.

Dva zásadní faktory změnilly kontext. Od 80. let se čtyřnásobilo množství pracovní síly dostupné globálnímu otevřenému pracovnímu trhu, s tím, že nově příchozí byli zvyklí pracovat za třetinu i méně než pracovníci v zemích OECD. To se propojilo s technologickou revolucí, která umožnila kapitálu mít extrémně flexibilní produkci.

Prekariát musí vyžadovat nový distribuční systém! Cílem prekariátu není návrat do starých norem plných úvazků se stabilním platem. Prekariát chce vybudovat dobrou společnost, s určitým konceptem „budoucnosti“, a vytvořit institucionální síť, která by umožnila propojit práci a volný čas. A vytvořit nový smysl zaměstnání, kde převažují ekologické hodnoty nad dominancí nad přírodou. Aby toho mohl prekariát dosáhnout, je třeba se pohybovat směrem k zajištění NZP jako občanského práva.⁵

NZP vytvoří základnu pro změny institucionálního designu

Autorka Louise Haagh nabízí jeden z nejzajímavějších obecných argumentů, když tvrdí, že většina nedorozumění vychází z nepochopení toho, čeho má či může NZP dosáhnout. NZP není sám o sobě řešením většiny současných problémů s nastavením práce nebo sociálních systémů, ale adresuje zásadní problémy institucionálního designu a pomáhá zpochybňovat základní premisy. NZP nabízí vyšší míru bezpečnosti a demokratizuje systém, na základě čehož může být znovu promyšlen smysl práce a sociální podpory. NZP nám pomůže překonat jádro současných sociálních politik, které jsou nástrojem kontroly a oprese, atomizující jedince a celé segmenty společnosti.⁶

U lidské motivace jde o víc než jen o peníze. U chudoby jde o víc než jen o nedostatek peněz. Jde také o nedostatek bezpečí. Strach ze ztráty jistoty vyvolává psychologicky pud sebezáchovy, nikoliv dlouhodobě udržitelné strategie. Současný institucionální design motivuje lidi v krátkodobém horizontu, zejména pomocí tyče. Cílem by ale mělo být napomá-

⁵ Standing, Guy (2018): How to Combat Inequalities Produced by Global Capitalism. In: c. d., str. 5-11

⁶ Haagh, Louise (2018): Basic Income and Institutional Transformation. In: c. d., str. 78-88.

hat dlouhodobým strategiím. Tomu pomáhá NZP. To je dobré pro jedince, rodinu, komunitu i společnost.⁷

NZP zpravuje příjmy podmíněnosti a tím zpravuje sociální systém opresivního charakteru a stigmatizace a pomáhá rozvíjet dlouhodobou motivaci a aktivitu

S výše zmíněným obecným argumentem souvisí argument poněkud specifický, a to argument tvrdící, že tím, že se NZP zpravil podmíněného charakteru, osvobozuje sociální systém, resp. příjem, od kontrolního, opresivního a stigmatizujícího charakteru.

Van Parijs tvrdí, že NZP rozšiřuje nepodmíněnost současné sociální podpory o další aspekty. NZP je *individuální*, a tudíž nezávislý na ekonomické situaci domácnosti; je *universální*, a tudíž nezávislý na příjmech z dalších zdrojů; a je *prostý povinností*, tedy není omezen jen na ty, co pracují nebo mají vůli pracovat.⁸

Haagh navazuje a rozšiřuje téma nepodmíněnosti. Tvrdí, že pro lepší pochopení je třeba chápat slovo „příjem“. Existují představy, že NZP nahradí příjem z práce. Je třeba zajistit, že pokud volají zastánci NZP po oddělení práce a příjmu, jde o oddělení částečné. Pomohlo by to vnímat NZP jako další služby, které napomáhají individuálnímu naplnění a společenské rovnosti a vzbábám. Dle něj nejde o všeobecné oddělení příjmu od práce. Není to nahrazení příjmů, ale základní zdroj bezpečnosti.

NZP nemá za cíl minimalizovat sociální přínos lidí, ale změnit to, jak tento přínos oceňujeme. Současné sociální modely kladou příliš mnoho odpovědnosti na jedince a zpravují politiky a systém odpovědnosti. Základní rozdíl u NZP je jen v odstranění podmíněnosti. Dle Haagha mají mít podmínky u podpor motivační účinek, ale existuje velice jemná hranice mezi motivací a trestáním, v momentě, kdy existuje neustálá hrozba ztráty podpory a bezpečnost je podmíněna nutností přijmout jakoukoliv nabízenou práci. Ačkoliv současné politiky nejsou namířené na trestání zranitelných skupin, často tomu tak v důsledku je. Haagh uzavírá, že podmíněnost prostě empiricky nefunguje, jak můžeme vidět všude po Evropě.

Haagh také dodává, že například veřejné školství či zdravotnictví také nemá za cíl vytvářet jen tržní hodnoty. Existuje spousta oblastí, které nemají přímý důsledek v produkování profitu. A přitom si jich vážíme, nepodmiňujeme je podobným způsobem a finančně je podporujeme. Měli bychom si vážít, že NZP pomáhá utvářet ekonomickou stabilitu. NZP může pomoci rozvíjet u lidí dlouhodobé strategie. Ačkoliv je NZP často obviňován z podporování pasivity, ukazuje, že je to spíše podmíněnost a s ní spojený stigmatizující a kontrolní charakter sociálních systémů, které ochromují dlouhodobou motivaci lidí. NZP pomůže tento deficit napravit.⁹

---

7 Tamtéž, str. 82.

8 Van Parijs, Philippe (2018): Basic Income and Social Democracy. In: c. d., str. 14.

9 Haagh, Louise (2018): Basic Income and Institutional Transformation. In: c. d., str. 78-88.

NZP je nástrojem záchranu sociálního státu a nabízí krok od sociálního státu k socialismu

Mnozí zastánci NZP odmítají nařčení z toho, že NZP je antitezí sociálního státu a povede k jeho erozi. Většina zastánců NZP s touto pozicí zdaleka nesouhlasí.

Například Van Parijs tvrdí, že NZP je záchranou, nikoliv zhoubou, sociálního státu. NZP není v žádném případě náhražka za veřejně financované školství či zdravotnictví, a také se nejedná o náhražku benefitů sociálního pojištění financovaných z plateb pracovníků. Sociální pomoc nemůže být úplně eliminována ani v dlouhodobém pohledu. Stále bude potřeba balancovat sociální rozdíly. Ovšem dodává, že díky nepodmíněné povaze NZP bude zmenšeno množství lidí v zajištění sociálního systému. Celkově by zavedení NZP nevedlo ke zničení sociálního státu, ale k jeho doplnění a posílení.

Ale je pravda, že NZP nabízí jiný pohled na sociální ochranu. Je poměrně logické, že sociální demokracie a labouristické organizace mají vůči NZP částečně odpor, vzhledem k významným rolím, které hrály v praxi sociálního státu.

Systém sociálního státu stavějící na sociálním pojištění je hodný obrany, to ale neomlouvá sociální demokraty z nutnosti aktualizovat doktrínu, aby mohli lépe adresovat aktuální problémy. Nekonečný růst, na který sociální demokraté sázeli, už je neobhajitelný, stejně jako plné úvazky se stabilními platy.¹⁰

Haagh dodává, že zastánci NZP neusilují o zrušení sociálního státu. Naopak tvrdí, že je třeba promyšlet NZP vedle podpory zaměstnanosti a dlouhodobé úsporné iniciativy a NZP není náhražkou za proaktivní rozvojový režim.¹¹

Schachtschneider pak dodává poměrně nesmlouvavě, že NZP lze vnímat jako *sociální stát pro všechny*, ne jen pro ty, kteří dostávají podporu v současném systému. Ať už si o NZP myslíme cokoli, jde o nový princip sociálního státu a o šanci znovu promyslet práci, to, čím je a čím by měla být.¹²

Van Parijs se nebojí jít ještě o krok dál a dodává, že levice se musí pohnout od labourismu k socialismu. A překonat iluzi formující většinu levice od dob Marxovy teorie vykořisťování. Levice musí uznat, že většina našich reálných příjmů není výsledkem produkce dnešních pracujících, ale darem přírody, čím dál více kombinovaným s kapitálovou akumulací, technologickou inovací a institucionálními zlepšeními zděděnými z minulosti.

Podle labouristů si tyto dary zaslouží dnešní generace pracujících podle tržní hodnoty jejich dovedností, délky pracovní doby a jejich vyjednávací síly. Dle skutečně socialistické perspektivy

¹⁰ Van Parijs, Philippe (2018): Basic Income and Social Democracy. In: c. d., str. 16-18.

¹¹ Haagh, Louise (2018): Basic Income and Institutional Transformation. In: c. d., str. 87.

¹² Schachtschneider, Ulrich (2018): Basic Income is a Tonic Catalyser: A Response to Anke Hassel. In: c. d., str. 75-76.

jsou ti, kdo mají nárok na tyto dary, všichni, ženy i muži, nehladě na rozsah jejich účasti na dobře zabezpečených plných úvazcích či placené práci obecně. Taková pozice je rovnostářštější, více emancipační a méně zaujatá ve prospěch mužské perspektivy. NZP není něco, čeho by se měla levice bát, ale něco, co by měla s nadšením přivítat.¹³

NZP má výrazný feministický charakter

NZP může pomoci srovnat výchozí pozici žen, které jsou často odkázané do role péče o domácnost. Jak říká Haagh, protože ženy obecně čelí výraznějším a komplexnějším formám nejistoty, byly by to právě ony, které by ze NZP profitovaly. NZP nevyřeší všechny problémy, které znesnadňují ženám získat kontrolu nad svou prací a časem. Opravdu dostupná péče o děti, vyváženější pracovní zátěž nebo gender reflektující uznání výkonů v zaměstnání jsou otázky, které vyžadují komplexní a koordinovaná řešení.¹⁴

S tím souvisí i skromný, ale konkrétní argument Robina Wilsona, který tvrdí, že z feministické perspektivy by bylo žádoucí eliminovat dichotomii plných a částečných úvazků, s tím, že by se úvazek redukoval na přibližně 21 hodin.¹⁵ A NZP by k tomu mohl napomoci.

NZP dává pracujícím vyšší vyjednávací sílu, osvobození od vnucené kapitalistické práce a otevírá prostor pro humanističtější práci

Ačkoliv bývá často NZP obviňován z apolitičnosti, zastánci NZP naopak tvrdí, že NZP dodává pracujícím silnější vyjednávací pozici ve vztahu k zaměstnavatelům a změnil by podobu pracovního trhu.¹⁶

Výzkumník Ulrich Schachtschneider je asi nejpřímnější, když říká, že nevíme přesně, jaký dopad by mělo, kdyby lidé byli méně nuceni vstupovat na pracovní trh. Ale dodává, že z kanadského experimentu „Mincome“ ze 70. let vyplývá, že více mladých lidí, zejména z dělnických rodin, si dodělalo střední školu a ubylo pobytů v nemocnici. Celkový počet hodin práce se snížil mezi 1–7 procenty. V kapitalistické ekonomice plyne společenské uznání z platu a potřeby produkovat, snaha mít dopad je pak překládána do touhy dostat zapláceno za vše, co děláme. Dobrý krok osvobození se od kapitalismem dominované společnosti je oddělení individuálního naplnění a sociální integrace od placené práce. Oddělení práce a příjmu (časově) umožněné NZP by umožnilo diversní život mimo struktury trhu.¹⁷

---

13 Van Parijs, Philippe (2018): Basic Income and Social Democracy. In: c. d., str. 19–20,

14 Haagh, Louise (2018): Basic Income and Institutional Transformation. In: c. d., str. 85–86.

15 Wilson, Robin (2018): Universal Basic Income: A Disarmingly Simple Idea – and Fad. In: c. d., str. 62.

16 Schachtschneider, Ulrich (2018): Basic Income is a Tonic Catalyser: A Response to Anke Hassel. In: c. d., str. 76.

17 Tamtéž, str. 73–75.

Jak vyplývá z několika předchozích argumentů, zavedení NZP, který stojí na oddělení příjmu a práce, nemá za cíl zlikvidovat pracovní morálku a osobní naplnění a eliminovat sociální přínos a integraci, kterou nyní získáváme skrze práci, jde spíše o osvobození těchto praxí od kapitálem vnučené práce.

Dalším důsledkem by byl vzrůst toho, čemu Schachtschneider říká autentická práce. Stejně jako vzrůst platů za práce, které jsou méně atraktivní nebo jsou realizované v náročných podmínkách. Vzrostla by možnost říct „Ne“ nesmyslným a ubíjejícím pracím a vzrostla by šance realizovat se skrze práce, které lidé skutečně chtějí dělat. Lidé by mohli mnohem snáze odmítnout práci, která nerozvíjí individuální osobnost nebo nemá sociální a ekologickou hodnotu. Pracovní trh by se stal méně hierarchickým.¹⁸

V obdobném, ale lehce jiném duchu se vyjadřuje k osvobození příjmu od nucené práce Van Parijs. Ten tvrdí, že garantovaný NZP se hezky doplňuje s právem na práci. Přepřacovaní mohou dělat méně a lidé bez práce mohou přebrat tyto úvazky a dělat je na částečný úvazek. Současně základ, který NZP zajišťuje, umožňuje snadnější překračování hranic mezi zaměstnáním, vzděláváním a rodinou a pomáhá tak vyhnout se vyhoření. Zastánci NZP často věří, že práce je důležitá nejen pro plat, ale i pro určité naplnění, proto i po udělení NZP by lidé pracovali dále.¹⁹

V obdobném duchu argumentuje výzkumník Robin Wilson, který tvrdí, že ze socialistické perspektivy je vítané, aby rutinní práce, které nevedou k naplnění, práce bez velkého kreativního či intelektuálního vkladu, byly zrušeny a lidé v nich pracující se mohli přeučit do jiných profesí, které nabízí větší výzvy a naplnění.²⁰

Haagh konečně uzavírá tím, že jasně zmiňuje, že cílem není jít proti práci a pracovní morálce. Odejmutí podmíněnosti vyplácení podpory se odehrává všude po Evropě a cílem není podkopávat zájem o práci. Podmíněnost prostě nefunguje.²¹

NZP otevírá možnosti pro nové formy nemonetární seberalizace a kolektivity

Tento argument je spíše jen zdůrazněním argumentu předchozího. NZP nejenom povede k humanističtějšímu a méně hierarchickému pracovnímu trhu, ale otevře i mnohem širší pole nekomodifikované seberalizace a kolektivity. Jak poukázal Schachtschneider výše na základě kanadského experimentu, NZP podporuje individuální seberozvoj. V podobném duchu reaguje i Haagh, když říká, že NZP může měnit motivaci lidí ve vztahu ke vzdělávání a rekvalifikaci.²²

18 Schachtschneider, Ulrich (2018): Basic Income is a Tonic Catalyser: A Response to Anke Hassel. In: c. d., str. 76.

19 Van Parijs, Philippe (2018): Basic Income and Social Democracy. In: c. d, str. 15.

20 Wilson, Robin (2018): Universal Basic Income: A Disarmingly Simple Idea – and Fad. In: c. d., str. 62.

21 Haagh, Louise (2018): Basic Income and Institutional Transformation. In: c. d., str. 84.

22 Haagh, Louise (2018): Basic Income and Institutional Transformation. In: c. d., str. 83

NZP také pomůže realizaci nových druhů organizace mimo placenou práci. NZP by posílilo dobrovolnickou/občanskou společnost a kulturní život. Tedy formy společenské solidarity ne přímo zprostředkované státem. Jak dodává Schachtschneider, NZP by uvolnil možnost pro celou řadu podob sebeorganizované individuální a komunální práce. Učení se jiných dovedností, než jsou ty nezbytné pro trh. Navíc dovednosti, které by se lidé v takových nemonetárních formách práce naučili, by vyvolávaly poptávku po větším množství „autentické práce“.²³

NZP bude zaplacen ekonomickou elitou

Zastánci NZP poměrně jasně uznávají, že nehladě na typ daně, která jej pokryje, bude ekonomická elita platit víc, než dostane. Podle Schachtschneidera to bude 20-30 % nejbohatších, kteří budou primárně platit NZP.²⁴ Van Parijs k tomu doplňuje, že chápe, že zahrnutí bohatých do schématu je kontroverzní, ale tento systém je navržen pro chudé. Takový systém se dostává k chudým mnohem efektivněji a bez stigmatu.²⁵

NZP je nástrojem snižování nerovnosti a podporování růstu v současné Evropě

Van Parijs nabízí v jednom ze svých esejů poměrně konkrétní návrh reflektující současný evropský kontext a demonstruje na něm, jak může NZP, v podobě tzv. euro-dividendy, pomoci snížit nerovnost. Euro-dividenda je radikální a urgentní návrh. Spočívá v tom, že by se platil NZP každému legálnímu residentovi v EU nebo alespoň v těch státech, které přijaly euro nebo tak hodlají učinit.

Tento příjem se může lišit zemi od zemi a taky může být nižší pro mladší a vyšší pro starší. Financován bude skrze daň z přidané hodnoty. Abychom mohli udělovat 200 euro měsíčně pro všechny legální residenty, musíme danit skrze harmonizovanou DPH s tarifem 20 %, čímž dosáhneme až k 10 % procentům HDP EU.

Van Parijs uvádí 4 důvody, proč je taková euro-dividenda nezbytná:

- A) Krize v Eurozóně – oproti USA schází jednotné evropské měně dva vyrovnávací mechanismy: Jedním je vnitrostátní migrace. Migrace v rámci USA je asi 6krát vyšší než v EU. Druhým systémem jsou automatické vnitrostátní přesuny, zejména skrze fungování sociálního státu organizovaného a financovaného na federální úrovni. Odhaduje se, že v USA tvoří automatické transfery až 20-40 %, v EU okolo 1 %. Jelikož se zdá, že možnost větší migrace není příliš reálná, je třeba rozvíjet tento druhý mechanismus. Potřebujeme něco, co je více v souladu s principem subsidiarity. Tím by mohla být právě euro-dividenda.

23 Schachtschneider, Ulrich (2018): Basic Income is a Tonic Catalyser: A Response to Anke Hassel. In: c. d., str. 74-75.

24 Schachtschneider, Ulrich (2018): Basic Income is a Tonic Catalyser: A Response to Anke Hassel. In: c. d., str. 75.

25 Van Parijs, Philippe (2018): Basic Income and Social Democracy. In: c. d., str. 15.

- B) Jazyková a kulturní diversita činí migraci náročnější, a tudíž i nákladnější. A snižuje benefity a zvyšuje náklady pro dotčené komunity. Je třeba vyšších integračních nákladů, nákladů na vzdělávání, administrativu etc. Současně existuje kulturní odpor vůči migraci a volání po omezení volného pohybu.
Alternativou může být organizace systematických přesunů z centra do periferie. Lidé nebudou muset opouštět své domovy a své komunity. Sníží se migrační tlaky a migraci bude možné snáze řídit. Je třeba zajistit euro-dividendu, pokud chceme uchovat politicky udržitelnou a socio-ekonomicky efektivní migraci.
- C) Volný pohyb kapitálu, lidí, zboží a služeb podkopává schopnost států provádět redistribuční roli, kterou zvládaly v minulosti. Členské státy už nemohou demokraticky nastavovat své priority a zajišťovat solidaritu mezi svými občany. Státy jsou čím dál více spravovány jako firmy, které osekávají náklady, přitahují turisty, privatizují etc. Demokracie neurčuje pravidla trhu a nevyužívá ho pro svoje cíle. Trh uvaluje soutěživost jako hlavní hodnotu na liberální demokracie.
- D) Poslední prvek je, že rozhodování Unie by mělo být vnímáno jako legitimní. Důležitým faktorem je i fakt, že obyčejní obyvatelé by viděli, že EU dělá také něco pro lid, ne jen pro elity. Aby mohla být vnímána víc než euro-byrokracie, je třeba rozvinout universální euro-dividendu.

Financování skrze DPH může sloužit všem čtyřem funkcím a při tom být srozumitelné evropskému lidu.

Důležitý argument je i ten, který překonává ideu, že NZP „dává všem něco za nic“. Tato výhrada stojí na mylné představě. Euro-dividenda není financována neférovou redistribucí produktů tvrdé práce některých dělníků. Jde spíše o dělbu benefitů evropské integrace. Kolik evropské země ušetřily tím, že nemusí zbrojit nebo vést válku se sousedy? Kolik jsme získali zvýšenou konkurencí a mobilitou firem?

Přesně nevíme, ale víme, že tyto zisky jsou distribuovány nerovně, v závislosti na tom, zdali jsou jejich příjemci mobilní, zdali integrace učinila jejich spotřebu levnější či nikoliv a nebo zdali jsou jejich dovednosti užitečnější. Euro-dividenda je nástrojem, jak přerozdělit tyto plody hmatatelným způsobem.²⁶

Ve velice obdobném duchu se ke konceptu, resp. k možným výhodám NZP v podobě euro-dividendy vyjadřuje Guy Standing.²⁷ Standing staví možnou euro-dividendu do protikladu ke schválenému kvantitativnímu uvolňování (KU), které neoliberalní Evropa schválila ve prospěch pracujících ve finančnictví. KU je dle něj neefektivní a nerovnostářský instrument. Dlouhodobě by bylo lepší zajistit finanční injekci na úrovni EU s cílem posílení růstu, zejména když se zdá, že KU je jen moderní formou protekcionismu.

Dle Standinga si musíme uvědomit, že existují tři krize: A) nedostatečná poptávka a investice, B) rostoucí nerovnost, C) nebezpečné populistické reakce na migraci. Jak poznamenala

26 Van Parijs, Philippe (2018): The Euro-dividend. In: c. d., str. 28-36.

27 Standing, Guy (2018): Basic Income Pilots: A Better Option than Quantitative Easing. In: c. d., str. 37-44.

OECD, nerovnost je překážkou růstu. Je také důvodem migrace z jihu a východu Evropy na sever a západ. Nerovnost by měla být vždy testována u politik. Pokud by u KU například bylo zřejmé, že zvýší nerovnost, měla by se hledat alternativa. Další růst nerovnosti může udělat víc škody než jen zastavení růstu. Budoucí hněv udělá víc, než jen pozastaví růst. Nerovnost také zvýší vládní deficity, protože bohatí mají tendenci vyhýbat se daněm. Nerovnost také vyvolává nerovnováhu platebních deficitů, protože bohatí mají tendenci disproporčně utrácet za importované zboží a služby víc než za domácí.

Současně je migrační krize postavena na špatné interpretaci. Nakonec víme, že mnoho oblastí EU potřebuje více migrace. Ovšem populistické reakce vyhrávají.

Způsob, jakým můžeme adresovat všechny tři krize, je, že ECB a EK by mohly přeměrovat peníze určené na KU a některé peníze z investičního plánu novým způsobem. Mohly by přeměrovat 1 % (snad více) přímo do nejvíce postižených regionů, kde je vysoká emigrace oslabující region o vitalitu, dovednosti a energii. Přesun by se mohl realizovat skrze euro-dividendy.

Zvyšování agregované poptávky je správné, ale je třeba udělat to tak, aby podporovalo zájem o lokální investice a zboží a služby. KU tak neučiní, euro-dividenda ano. Měsíční platby pro každého muže, ženu i dítě by mohly být realizovány jako pilot, pod podmínkou, že zůstanou v oblasti. Lidé se mohou rozhodnout pro přesun, ale nebudou mít nadále tuto platbu. Mnoho oblastí, z kterých přichází migranti, má průměrný měsíční příjem okolo 400 euro měsíčně. Pokud by všichni získali aspoň polovinu, představme si, kolika lidem se dá pomoci jen za 2 miliardy euro. Snížil by se tlak na migraci. Zvýšil by se růst skrze zvýšení agregované poptávky mnohem příměji a efektivněji, než toho kdy dosáhne KU. A lehce by to snížilo nerovnost v EU. Proč nevyužít peníze na snížení nerovnosti, zlepšení ekonomické bezpečnosti a posílení růstu? Namísto toho rostou další spekulativní bubliny, spolu s osobními dluhy, bezdomovectvím a závislostí na potravinových bankách. Vykrmování bankéřů jim dalo jen větší bonusy, proč tedy nezkusit piloty NZP?

NZP není naivní utopická idea. Má dlouhou tradici a existují reálné pokusy o implementaci

Van Parijs stručně shrnuje dlouhou tradici uvažování o NZP. Tvrdí, že NZP se stal předmětem skutečně veřejné debaty dvakrát v dějinách. Poprvé v Anglii po první světové válce. V roce 1920 se diskutoval návrh *státního bonusu* na konferenci Labouristické strany. Návrh byl odmítnut, ale koncept se pod názvem *sociální dividendy* udržel jako aktivní téma. Mezi jinými jej prosazovali politický teoretik George Cole a budoucí držitel Nobelovy ceny James Meade.

Druhá debata se odehrála v USA v 60. a 70. letech. Budoucí držitel Nobelovy ceny James Tobin ho razil spolu s ekonomem z Harvardu Johnem K. Galbraitem jako tzv. demografant, který pak prosadil do svého programu během kampaně na amerického prezidenta demokratický senátor Goerge McGovern.

Současná debata, která je nyní globálního charakteru, začala v Evropě v několika zemích v 80. letech a vedla k vytvoření sítě BIEN, která má nyní pobočky na všech kontinentech.²⁸

Nejblíže ovšem byli možnosti skutečné celonárodní implementace Švýcaři v červnu 2016, kdy proběhlo referendum, vyvolané na základě lidové iniciativy z roku 2013. I když byl návrh poměrně jasně odmítnut většinou 76 procent populace, jednalo se o razantní průlom tématu do národního/globálního veřejného prostoru.

23 procent podpory je v zemi s poměrně nízkou úrovní chudoby a nezaměstnanosti a v zemi, která je historickým rodištěm protestantské morálky, docela úspěchem. Úsilí organizátorů, kteří posbírali podpisy 2,5 % občanů Švýcarska, nakonec dohnala téměř všechny významné deníky světa k tomu, aby vysvětlily čtenářům, co to ten NZP je. Jednalo se o největší debatu o NZP v dějinách. Ukázalo se, že NZP je ekonomicky dosažitelný, je ale třeba učinit ho politicky průchodným.²⁹

NZP je ekonomicky realizovatelný

Malcom Torry ve svém eseji obhajuje, že NZP je ve skutečnosti ekonomicky dosažitelný. Uznává, že existuje řada způsobů, jak realizovat NZP, a některé z nich by nebyly udržitelné v krátkodobém či střednědobém rozsahu, ale v dlouhodobém ano, například nové formy danění nebo tvorba peněz v podobě kvalitativního uvolňování.

Torry ale říká, že schůdnější variantou v krátkodobém měřítku mohou být úpravy současného daňového systému a systému dávek. Torry se odkazuje na Velkou Británii a tvrdí, že snížení nezdanitelné částky u daně z příjmu, upravení míry příspěvku do národního pojištění, změna sazby daně z příjmu a zrušení či upravení existujících podmíněných dávek by mělo zajistit dostatek prostředků. Torry tvrdí, že mimo jiné snížením nezdanitelné částky na nulu a zrušením podmíněných dávek by se dal financovat NZP. Současně ale Torry obhajuje, že je třeba, aby v krátkodobém a střednědobém výhledu byla zachována většina podmíněných dávek, ale s tím, že budou přehodnoceny na základě přijatého NZP. Torry si uvědomuje, že podmíněné dávky by stále měly stigmatizující a nejistý charakter, ale současně dodává, že velké množství domácností by se z toho cyklu díky NZP vymanilo.

Nakonec dodává, že Institut pro sociální a ekonomický výzkum publikoval řadu studií týkajících se nákladů NZP. V posledních dvou studiích ukázali, že NZP, který ponechá přepočítané dávky a zvýší daň z příjmu o 3 procenta, může být rozpočtově neutrální, může pomoci minimalizovat ztráty pro všechny domácnosti, může snížit chudobu, nerovnost a vyjmout znatelné množství domácností ze spárů podmíněných dávek. Dále může také výrazně snížit průměrné množství peněz vydané na podmíněné dávky, které by se stále vydávaly. Ačkoliv se tedy někteří snaží tvářit, že jde o nerealizovatelnou věc, jde o ekonomicky schůdný krok.³⁰

28 Van Parijs, Philippe (2018): Basic Income and Social Democracy. In: c. d., str. 12-13.

29 Van Parijs, Philippe (2018): The Worldwide March to Basic Income: Thank you Switzerland! In: c. d., str. 52-60.

30 Torry, Malcolm (2018): Citizen's Income: Both Feasible and Useful. In: c. d., str. 97-102.

ARGUMENTY PROTI ZÁKLADNÍMU NEPODMÍNĚNÉMU PŘÍJMU

Automatizace práce nevede ke ztrátám pracovních pozic

Odpůrci NZP se ohrazují vůči tomu, že by automatizace práce vedla nevyhnutelně k úbytku dostupných pracovních pozic. Empiricky se ukazuje, že technologická inovace a zvýšená produktivita zatím nikdy nevedla ke snížení množství pracovních pozic. Profesor Vicente Navarro odkazuje na to, že Keynes předpovídal, že na začátku 21. století budeme pracovat jen dva dny v týdnu. Nejde jen o ekonomický pohled, ale i o politické proměnné, zejména politickou moc dělnictva a vztah s kapitálem.³¹

Obdobně jako Navarro i Wilson odkazuje na to, že vysoká vlna nezaměstnanosti nepřišla ani po desetiletích varování. A dodává, že daný omyl vychází především z jednoho důvodu a to toho, že úroveň nezaměstnanosti je determinována sociálně, nikoliv technologicky. A stejně jako Navarro odkazuje na druhý bod, že keynesiánská vize budoucnosti se nedočkala naplnění, protože kapitál se rozhodl poválečný boom a silnou pozici pracující třídy zvrátit i za cenu obnovené nestability a zdánlivě trvalé krize.³²

Profesor Bo Rothstein tento bod popohání ještě dál, když tvrdí, že ne jenom že práce neubude, ale naopak máme zvýšenou poptávku po pracovní síle, zejména v oblasti péče. S tím, jak stárne populace Evropy nebo rostou potřeby rodin s malými dětmi. Rothstein tvrdí, že by se lidé mohli ptát, proč platit daně na NZP, když jejich matka potřebuje péči. Rothstein odmítá nepodmíněnost a naopak volá, že je třeba reciprocity namísto altruismu. Tvrdí, že NZP by vedl k podkopání solidarity, na které sociální stát stojí.³³

NZP nemůže nahradit sociální stát. Potřebujeme jeho participativní reformu, ne opuštění

Zdaleka nejčastějším argumentem zaznívajícím z tábora odpůrců NZP je zajisté ten, který tvrdí, že NZP povede ke zkáze sociálního státu, a tím těžce vydobytých sociálních práv a podpůrných schémat, která NZP nemůže nikdy nahradit. Proto je třeba sociální stát proti NZP hájit.

Daleko nejtvrdějším způsobem se vyjádřila profesorka Anke Hasselová. Podle ní by radikální transformace sociálního systému směrem k NZP představovala největší finanční risk v nedávných dějinách.³⁴

---

31 Navarro, Vicente (2018): Why the Universal Basic Income is not the Best Public Intervention to Reduce Poverty or Inequality. In: c. d., str. 46-47.

32 Wilson, Robin (2018): Universal Basic Income: A Disarmingly Simple Idea – and Fad. In: c. d., str. 61-62.

33 Rothstein, Bo (2018): UBI: A Bad Idea for the Welfare State. In: c. d., str. 107-109.

34 Hassel, Anke (2018): Unconditional Income is an dead end. In: c. d., str. 68.

Autoři jako aktivistka a výzkumnice Francine Mestrum dokáží přijmout celou řadu kritiky, ale odmítají přijmout NZP jako řešení. Mestrum tvrdí, že náš systém sociální ochrany jistě musí být adaptován pro potřeby lidí v 21. století, ale NZP není tou správnou odpovědí, neboť depolitizuje sociální zabezpečení. Měli bychom posílit a rozšířit sociální ochranu a zahrnout všechny lidi, ne jen dělníky. Stejně tak volá po překonání rozdělení mezi sociální podporou a sociálním zabezpečením a uzavírá, že je třeba zbavit se dělby na re-produktivní a produktivní práce. Pro Mestruma tak není cílem překonat sociální stát, ale apeluje na tzv. commons, demokratický a participativní systém, ve kterém se mohou lidé stát sociálními a politickými aktéry, emancipovanými lidmi, kteří ví, za co bojují.³⁵

Wilson se vyjadřuje ve velmi obdobném duchu, když tvrdí, že všeobecný sociální stát je efektivní, postavený na schopnosti platit každému podle jeho potřeb. Sociální stát je efektivní a snadno administrovatelný. A nemá problémy, které jsou spojené se NZP. Sociální stát je třeba uzpůsobit osobním potřebám lidí, zahrnout lidi do jeho dění a zahrnout také specializované NNO. I když tedy uznává nezbytné proměny, dodává, že kompletní a komplexní debaty o politikách nás dovedou dále než fast food náhražky v podobě NZP.³⁶

NZP nesmyslně zahrnuje do svého schématu i bohaté, a proto nemůže být nástrojem snižování nerovnosti

Mestrum tvrdí, že zatímco práva jsou universální, finanční podpora nikoliv. Pokud mají bohatí odpovídající životní standard, tak jak apeluje Všeobecná deklarace lidských práv, mají nárok na víc? Mestrum dodává, že zastánci NZP tvrdí, že bohatí lidé vrátí peníze do systému na daních: Jaký je pak důvod k tomu dávat někomu peníze, když je pak musí obratem vrátit? A důležitější otázka je: Skutečně je bohatí vrátit na daních? Panama Papers jasně ukázaly, že bohatí daně neplatí a udělají vše pro to, aby se jim vyhnuli.³⁷

Výzkumník Henning Meyer se přidává s obdobným argumentem. Tvrdí, že NZP je špatným nástrojem redistribuce, neboť není jisté, zda všechny peníze vyplacené lidem, kteří je nepotřebují (čti bohatí), se vrátí do systému.³⁸

Navarro se taktéž staví proti představě, že NZP je nejlepším nástrojem snižování nerovností. Dle něj důkazy jasně ukazují, že existují efektivnější nástroje. Skandinávské země dle něj ukazují, že mají nižší příjmovou nerovnost. Tyto země zajistily redistribuci skrze fiskální a redistributivní politiky a skrze zásahy do pracovního trhu. Nejdůležitější proměnné jsou ty politické postavené na vztahu kapitálu a pracovní síly. V zemích, kde je slabá dělnická třída,

35 Mestrum, Francine (2018): Why basic Income Can Never Be a Progressive Solution – A Response to Van Parijs. In: c. d., str. 26.

36 Wilson, Robin (2018): Universal Basic Income: A Disarmingly Simple Idea – and Fad. In: c. d., str. 65-66.

37 Mestrum, Francine (2018): Why basic Income Can Never Be a Progressive Solution – A Response to Van Parijs. In: c. d., str. 23.

38 Meyer, Henning (2018): No need for Basic Income: Five Policies to Deal with the Threat of Technological Unemployment. In: c. d., str. 91-92.

jsou velké nerovnosti. Hlavním důvodem nerovnosti například v Severní Americe je obrovská koncentrace bohatství. V tomto ohledu je NZP jako příjem pro všechny nedostačující pro účely redistribuce bohatství. Slabá pozice dělnické třídy vede k uvržení velké části pracovní síly do pozice prekariátu, což je jeden z hlavních důvodů rostoucí chudoby a nerovnosti. NZP neadresuje příčiny tohoto propadu pracovního trhu. NZP neadresuje mocenské vztahy kapitálu a pracovní síly.³⁹

NZP je ekonomicky nejasný či neudržitelný

Hasselová jasně shrnuje tuto výtku, když tvrdí, že nikde zatím nebyly náklady plně kvantifikovány, ale je jisté, že budou vysoké. A dodává, že je otevřenou otázkou, jak by měly být daně příjmy a bohatství.⁴⁰

Mestrum spojuje dva argumenty, a to fakt, že NZP by měl být vyhrazen jen chudým, a fakt, že NZP pro všechny bude neuvěřitelně nákladný. Mestrum tvrdí, že nikdy neslyšel dobrý argument pro NZP pro nechudé. Často se využívá argument *jednoduchého systému*, ale Mestrum ukazuje na příkladu Belgie, že lze zajistit NZP pro chudé za 2 miliardy euro, a ptá se, proč tedy utrácet 130 miliard, aniž by přesně vysvětlil, kde přišel k tomuto číslu. A pokračuje v tom duchu, že pokud bude zachován i sociální systém a NZP bude pro všechny, až do jaké výše HDP jsme ochotni vynaložit prostředky na tyto platby? I při nízkém NZP několika stovek euro budou náklady obrovské. Uzavírá ideou, že pokud bude NZP nízký, lidé budou muset stále pracovat a bude se tak jednat spíše o jakousi podporu než progresivní krok uvolňující náš život.⁴¹

Rothstein taktéž uzavírá tím, že NZP by byl velmi nákladný. A peníze vynaložené na NZP by chyběly, což by vedlo ke zhoršení kvality veřejných služeb jako zdravotnictví, péče nebo vzdělání. Snižující se kvalita by vyhnala bohaté do soukromých služeb. A to by údajně hnalo střední třídu k tomu ptát se, proč má platit daně. NZP by tak byl pohřbením sociálního státu.⁴²

NZP ano, ale jen pro chudé

Stejně jako mnozí zastánci NZP jsou schopní reflektovat nevyhnutelnost sociálního státu, jsou i někteří odpůrci NZP schopní ho v určité podobě přijmout. Mestrum například uznává, že je třeba revize sociální pomoci. Máme bohaté společnosti a současný režim postavený na testování příjmů je ponižující a zbavující moci. Chudí potřebují v první řadě příjem, aby se vymanili z chudoby. NZP pro chudé by měl být zaveden okamžitě. Ovšem jak vyplývá z výřechového, takový NZP by ztratil univerzální a nepodmíněný charakter.⁴³

39 Navarro, Vicente (2018): Why the Universal Basic Income is not the Best Public Intervention to Reduce Poverty or Inequality. In: c. d., str. 49-51.

40 Hassel, Anke (2018): Unconditional Income is an Dead End. In: c. d., str. 68

41 Mestrum, Francine (2018): Why basic Income Can Never Be a Progressive Solution – A Response to Van Parijs. In: c. d., str. 22-23.

42 Rothstein, Bo (2018): UBI: A Bad Idea for the Welfare State. In: c. d., str. 105-106.

43 Mestrum, Francine (2018): Why basic Income Can Never Be a Progressive Solution – A Response to Van Parijs. In: c. d., str. 21-22.

NZP je apolitický liberální nástroj individualizace, který neřeší mocenské třídní vztahy

Navarro tvrdí, že prvními příznivci NZP byli především liberální myslitelé. Ti se stavěli do protikladu zejména vůči sociálním demokratům. Ti byli spíše na straně dnes hegemonní představy sociálního systému v podobě plateb jako penzí, pojištění v nezaměstnanosti a veřejných služeb jako zdravotní péče, vzdělání, sociálních služeb či sociálního bydlení. Liberálové se naopak stavěli za přesuny přímo k jedincům, tak aby se maximalizovala osobní svoboda a minimalizovaly státní zásahy.⁴⁴

Podle dalších jsou tyto liberální kořeny NZP spojené s tím, že je koncept NZP apolitický a individualizující a neadresuje příčiny propadu pracovního trhu či krize sociálních systémů. NZP dle nich neřeší mocenské vztahy kapitálu a pracovní síly, resp. propad mocenské pozice pracující třídy. Meyer uzavírá, že realizace NZP by individualizovala celou řadu společenských aspektů, které nyní organizujeme kolektivně.⁴⁵

NZP podporuje pasivitu, ztrátu pracovní morálky a ignoruje sociální rozměr práce

Meyer shrnuje postoj labouristického tábora k práci. Tvrdí, že zastánci NZP redukují hodnotu práce na pouhý příjem a přitom ignorují, že sociální hodnota je také důležitá. Práce je prý také zdrojem sebevědomí a strukturuje osobní životy a roli ve společnosti.⁴⁶ Stejně tak dlouhodobé vyřazení z pracovního trhu znamená problematickou reintegraci. Zejména proto, že jedinec ztrácí motivaci, návyky a zastarávají jeho schopnosti.⁴⁷

Hasselová dovršuje tento argument, když tvrdí, že NZP by vedlo k dalšímu rozdělení společnosti a k prevenci sociální mobility. Dle Hasselové by zejména mladé lidi se sociálně slabými kořeny, znevýhodněné nedostatečným vzděláním – z dělnické třídy a migrantského původu – provázel životem *sladký jed* NZP už během vzdělání. NZP by tak zastavil motivaci dětí z těchto komunit chtít se posunout výše na sociálním žebříčku. Ztratily by motivaci investovat do sebe.⁴⁸

---

44 Navarro, Vicente (2018): Why the Universal Basic Income is not the Best Public Intervention to Reduce Poverty or Inequality. In: c. d., str. 45-46.

45 Meyer, Henning (2018): No need for Basic Income: Five Policies to Deal with the Threat of Technological Unemployment. In: c. d., str. 95.

46 Meyer, Henning (2018): No need for Basic Income: Five Policies to Deal with the Threat of Technological Unemployment. In: c. d., str. 91-92.

47 Wilson, Robin (2018): Universal Basic Income: A Disarmingly Simple Idea – and Fad. In: c. d., str. 63.

48 Hassel, Anke (2018): Unconditional Income is an Dead End. In: c. d., str. 69-70.

Pět sociálních politik namísto NZP

Jeden z nejkonkrétnějších návrhů alternativy vůči NZP nabízí Meyer ve svých 5 sociálních politikách, které podle něho poslouží lépe účelům, které má NZP plnit.

První návrh se týká vzdělávacích systémů. Ty se dle Meyera musí více adaptovat na nové ekonomické reality, než tomu bylo doposud. Vzdělávání by mělo být méně o učení se nazpaměť a více o proměňování informací na poznání, stejně jako o učení se převoditelných kreativních, analytických a sociálních dovedností.

Za druhé, pokud se odehraje rozsáhlá technologická nezaměstnanost, realokování zbývajících práce je nutný krok. Zřejmě nepůjde o 15hodinový pracovní týden, který si představoval Keynes, ale je třeba jít tímto směrem.

Třetí je politika schématu garantované práce, které by bylo komplementární k normálnímu pracovnímu trhu. Garantování placené aktivity, pokud by člověk přišel o tradiční práci, by napomohlo lidem být aktivní a používat své dovednosti. Vláda by tak sloužila jako jakýsi zaměstnavatel v krajní nouzi. Garantovaná práce by například mohla pokrýt nedostatky ve zdravotním a pečovatelském sektoru, ale také v sektoru sportovních a kulturních aktivit.

Čtvrtá politika se týká financování takového schématu. Je vhodné znovu promyslet, jak dani, ale to může být nedostačující. Pokud skutečně dojde k masivní automatizaci, rozhodující bude, kdo roboty vlastní.

Posledním bodem tak je demokratizace kapitálového vlastnictví. Potřebujeme, aby co nejvíce lidí mělo podíly ve vlastnictví robotů. To může fungovat jak na mikro, tak makro úrovni. Na úrovni firem by mohly *dělnické podíly* rozšířit vlastnictví mezi zaměstnanci, tak aby byli méně závislí na mzdách. Na makro úrovni by speciální nástroje mohly resocializovat kapitál, například v podobě suverénních investičních fondů.

Meyer věří, že tyto politiky mohou lépe čelit automatizaci a současně posilovat komunity a snižovat nerovnost.⁴⁹

---

49 Meyer, str. 92-96.

Politická koncepce emancipačního nepodmíněného základního příjmu

Ronald Blaschke

1. Definice základního příjmu

Základní příjem je individuálním právním nárokem na peněžní dávku, který náleží všem lidem po celý život, zajišťuje jejich existenci a umožňuje jejich zapojení do společnosti. Tato peněžní dávka je poskytována každému bez povinnosti pracovat, bez protiplnění a bez posouzení potřebnosti (tj. bez sociálně-administrativního prověření příjmů a majetku).

Všechna tato ustanovení charakterizují základní příjem jako nepodmíněně přiznané zajištění existence a zapojení každého člověka do společnosti. Bereme-li vážně poslední větu, je jasné, že základní příjem není peněžítým principem. V zásadě jsou myslitelné i jiné než peněžité formy nepodmíněného zajištění existence a zapojení každého člověka do společnosti. Jedná se např. o nepodmíněný, a proto rovněž bezplatný přístup k prostředkům a statkům nutným k obživě, k veřejné infrastruktuře, službám apod.

2. Čemu nás může naučit Thomas Spence, tvůrce myšlenky základního příjmu

Po definování a vysvětlení základního příjmu bych rád odkázal na tvůrce myšlenky základního příjmu, kterým je Angličan Thomas Spence. Ve svém eseji „The Rights of Infants“ („Práva dětí“), vydaném v roce 1796, zdůvodňuje základní příjem přirozeným právem (viz Blaschke 2015).

Toto odůvodnění základního příjmu a popis společnosti, která je jeho cílem, ukazuje čtyři určující aspekty:

Zaprvé: Základní příjem je právo, které náleží každému člověku. Má všeobecný a inklusivní charakter, takže nevylučuje ani nevyčleňuje žádného člověka v komunitě.

Zadruhé: Koncepce základního příjmu je u Spence spojena s přivlastněním si společných statků lidí. Konkrétně se jedná o zrušení soukromého vlastnictví nemovitostí, rekommunalizaci, popř. zespolečenštění společných statků.

Zatřetí: Jak muži, tak ženy jsou rovnoprávní nejen s ohledem na nárok na nepodmíněné zajištění existence a zapojení do společnosti ve formě základního příjmu a přístupu k veřejné infrastruktuře a službám. Mají rovněž možnost participovat na rozhodnutích o veřejných otázkách a společných statcích.

Tyto tři lekce, kterým nás učí tvůrce koncepce základního příjmu Thomas Spence, mohou být rozšířeny o čtvrtou lekci, která je nyní aktuálnější než kdykoli předtím: Vzhledem ke klimatickým změnám, ničení přírodního prostředí a obrovské spotřebě přírodních zdrojů musí koncepce základního příjmu podporovat ekologickou spravedlnost, minimalizaci spotřeby zdrojů, zastavení klimatických změn a odvrácení ničení životního prostředí.

Podle těchto čtyř určujících kritérií lze poznat emancipační nepodmíněný základní příjem, popř. politickou koncepci základního příjmu, která má emancipační, společensko-transformační charakter. Tím se tato koncepce při politicko-praktické realizaci vymezuje jak deskriptivně, tak normativně od tržně liberálních, sociálně liberálních a libertinských koncepcí základního příjmu (Blaschke 2012).

3. Co je to emancipace?

Dříve než blíže vysvětlím čtyři uvedené určující aspekty emancipační koncepce základního příjmu, chtěl bych objasnit, jaký pojem emancipace používám.

Emancipaci chápu jako pohyb směrem k sebeurčení všech jednotlivců ve vztahu k vlastnímu životu a směrem k možné participaci všech jednotlivců na politických rozhodnutích o společenských podmínkách, které se týkají jejich vlastního života.

Toto chápání emancipace spojuje individuální a politickou svobodu jednotlivce s radikální demokracií: Demokracie bez individuální a politické svobody každého člověka není možná. Stejně tak málo jako individuální svoboda izolovaně vnímaných jednotlivců zůstane uvězněna v individualismu a brání kolektivnosti: neboť každý člověk žije v závislosti na jiných lidech, žije ve společenském kontextu, a tím jsou také podmíněny individuální a politické možnosti jednání společenským kontextem, přičemž pak mohou nebo nemohou být demokraticky utvářeny.

4. Základní příjem jako emancipační politická koncepce

4.1 Proč může základní příjem podporovat emancipaci?

Základní příjem jako všeobecně nepodmíněné zajištění existence a zapojení do společnosti umožňuje jak materiálně individuální sebeurčení, tak i materiálně a časově svobodnou participaci na všech procesech vyjednávání ve společnosti a v ekonomice. Neboť každý člověk je materiálně nevydíratelný a podstatně zajištěný a má tím také časové zdroje nutné k participaci na procesech demokratického vyjednávání – časové zdroje, které jsou jinak spotřebovávány na boj o každodenní zajištění existence, např. prostřednictvím námezdní práce.

Proto je díky splnění tohoto materiálního a časového předpokladu označován základní příjem jako demokratický paušál (Kipping 2012). To znamená, že základní příjem ve smyslu materiální podpory subjektů umožní subjektům sebeurčující život a zapojení do utváření společnosti.

Vedle bezprostředního materiálního a časového aspektu je se základním příjmem implicitně spojen aspekt uznání každého člověka: Každý člověk je prostřednictvím základního příjmu společenstvím uznáván jako bytost, která principiálně má schopnost sebeurčení a schopnost demokratického vyjednávání. Tento aspekt uznání, který je spojen se společností základního příjmu, proto nelze opomíjet.

Zároveň je jasné, že samotný základní příjem nestačí: Vedle právě popsané podpory subjektu je nutná kulturně diskursivní a institucionálně strukturální podpora sebeurčení a demokracie – vedle základního příjmu je třeba etablovat kulturu uznání každého člověka a vybojovat institucionálně strukturální zajištění demokratických procesů – demokratických procesů, které se vztahují na všechny oblasti práce a života lidí. Neboť vedle nadstavbových institucí je třeba učinit především celé hospodářství, celou ekonomiku předmětem veřejných, demokratických procesů vyjednávání. S tím jsou konsekventně spojeny zásahy do disponování soukromým majetkem. Jedná se o jasnou antikapitalistickou perspektivu.

Jen na okraj: Toto chápání emancipace je podřízeno egalitářskému chápání politické spravedlnosti, jak je rozvinul nedávno zesnutý americký sociolog Erik Olin Wright: Politická spravedlnost je pro Erika Olina Wrighta zaměřena na politickou rovnost lidí a radikální demokracii: Všichni lidé mají mít zhruba stejný přístup k nezbytným prostředkům, aby se mohli znatelným způsobem podílet na rozhodování o záležitostech týkajících se jejich života. Základem a zároveň cílem politické spravedlnosti je pro Erika Olina Wrighta egalitářsky chápaná sociální spravedlnost: Všichni lidé mají mít zhruba stejný přístup k základním hmotným a společenským prostředkům, které jsou nutné pro jejich naplněný život, přičemž naplněný život zahrnuje schopnost utvářet sebeurčený život (srov. Wright 2017 a 2019). Základní příjem je jedním – zdůrazňují **jedním** – z prostředků podpory politické a sociální spravedlnosti.

4.2 Čtyři určující aspekty emancipační koncepce nepodmíněného základního příjmu

K prvnímu určujícímu aspektu:

Všichni lidé mají právo na svobodný rozvoj svých schopností a tím na sebeurčující, naplněný život – a to po celý život a na místě, kde žijí. Emancipační nepodmíněný základní příjem je z tohoto pohledu globálním sociálním právem – právem, které nikoho nevylučuje, a je tedy inklusivní. Tím je základní příjem v emancipační perspektivě spojen s právem na svobodu pohybu (srov. Hardt/Negri 2002), které nemůže být omezeno paternalistickými, nacionalistickými a ekonomickými důvody.

To má důsledky nad rámec základního příjmu jednak pro mezinárodní a globální pohled na základní příjem a mezinárodní politické a hospodářské vztahy mezi zeměmi globálního Jihu a globálního Severu. Tomu se zde z časových důvodů nebudu blíže věnovat.

Na druhé straně to má nad rámec základního příjmu důsledky pro další všeobecné utváření toho, co je to stát blahobytu. Další součástí všeobecného inkusivního státu blahobytu je kromě základního příjmu přístup **všech lidí** k dostatečné zdravotní péči a zdravotnickým službám, zajištění v důchodovém věku nad rámec základního příjmu, a dále svobodný, nejlépe bezplatný přístup všech lidí k veřejné a sociální infrastruktuře a souvisejícím službám. Samozřejmě mají určité skupiny osob na základě znevýhodnění, např. postižení, nárok na zvláštní materiální a infrastrukturní speciální služby a nabídky. To, co bylo řečeno, jasně ukazuje následující: Emancipační základní příjem nenahrazuje sociální stát, ale doplňuje jej z emancipačního pohledu. Emancipační stát blahobytu včetně základního příjmu má jasně antipaternalistické zaměření – stát blahobytu není represivní, vylučující a manipulující instituce, ale zařízení, které všem lidem umožňuje svobodný rozvoj jejich schopností a tím sebeurčující, naplněný život.

K druhému určujícímu aspektu:

Emancipační nepodmíněný základní příjem je součástí demokratizace a tím zároveň dekomodifikace pracovního a životního kontextu lidí. Nestačí pouze rozvíjet parlamentární a reprezentativní demokracii a v tomto smyslu i veřejnou sféru – jak je uvedeno u Spence na konci 18. století. Demokracie a možnost všech lidí naplňovat rovněž výrobní cíle a výrobní podmínky v ekonomice, tzn. demokratické přisvojení hospodářských procesů, je nutné k tomu, aby pracovní a životní podmínky mohly být osvobozeny z pařátů determinace jinými subjekty a kumulace kapitálu a dále minimalizovat, resp. překonat podřízování přírody a lidí zákonitostí zboží a trhu. Základní příjem samotný již podporuje částečnou dekomodifikaci lidské práce: vztah mezi kapitálem a námezdni prací – a tím také podřízenost lidské existence zákonitostem zboží a trhu – je na individuální úrovni rozvolněn. A navíc: Pokud by se lidé závislí na mzdě stali ekonomicky méně vydíratelnými, zvýšila by se tím jejich individuální, ale také kolektivní vyjednávací síla a jejich demokratický potenciál ve vztahu k disponování výrobními cíli a výrobními podmínkami. Vztah mezi kapitálem a námezdni prací je základním příjmem rozvolněn na společenské úrovni: Ekonomika se otevírá jako prostor, o kterém lze veřejně a demokraticky vyjednávat. Kromě toho se základním příjmem otevírá časový prostor pro angažovanost v solidární ekonomice (srov. Wright 2017 a 2019).

Demokratizace a dekomodifikace jsou vyhlídky, které nedají spát vedoucím funkcionářům takzvaných organizací zaměstnavatelů v Německu, kteří základní příjem proklínají – ostatně se stejnou rétorikou fetiše námezdní práce jako vedoucí funkcionáři odborových organizací v Německu. Většina vedoucích funkcionářů odborů se totiž zaměřuje na utváření komodifikace a námezdní práce, nikoli na jejich zásadní zpochybnění, popř. překonání.

Základní příjem je v emancipačním kontextu jednou ze součástí, opakují, **jednou** ze součástí emancipačního a transformačního procesu v radikálně demokratické perspektivě, který se týká společenské nadstavby a ekonomických základů. To je jasné antikapitalistické zaměření koncepce základního příjmu, která musí samozřejmě zahrnovat i další formy demokratického přisvojení podmínek ekonomických procesů.

K třetímu určujícímu aspektu:

Emancipace není myslitelná a nelze jí dosáhnout bez emancipace žen, resp. bez genderové spravedlnosti. Tím ale nejde v žádném případě **pouze** o takzvanou rovnoprávnost. Z emancipačně-feministického a postpatriarchálního pohledu jde o zásadní společenské znovuurčení toho, co je to ekonomika, co zahrnuje a jaká má být její organizace. Ekonomika zahrnuje z tohoto pohledu nejen placenou výrobu zboží a s ní související, resp. ji zajišťující služby, jak ji tedy známe dnes pod nadvládou kapitalistického tržního hospodářství. Nad rámec toho je třeba se zaměřit také na neplacenou životní produkci (jedná se o neplacenou pečovatelskou, ošetrovatelskou a výchovnou práci) a neplacenou společenskou produkci (tj. občanskou a politickou angažovanost). Diskutuje se o tom a požaduje se, aby participace na všech třech oblastech produkce a na oblasti vzdělávání byla umožněna všem lidem stejnou měrou, to znamená, že práce ve všech třech výrobních sférách musí být rozdělena genderově spravedlivěji. Základní příjem by poskytl časové zdroje a zároveň otevřel demokratické možnosti pro vyjednávání a utváření v uvedených výrobních oblastech. S tím jsou spojeny procesy, které výrazněji zasahují do rozšířených a převládajících rolí pohlaví a také do společenského chápání toho, co má ekonomika ve svém celku vlastně přinášet. A také zde platí následující: Vedle podpory subjektu prostřednictvím základního příjmu je nutno postavit kulturně diskursivní novou orientaci ve společnosti a institucionálně strukturální zajištění větší genderové spravedlnosti a vybojovat feministicky zamýšlenou ekonomiku. To je jasné antipatriarchální zaměření politické koncepce emancipačního nepodmíněného základního příjmu.

Ke čtvrtému určujícímu aspektu:

Již léta je v rámci politických bojů rozšířenější hnutí proti růstu a stejně tak hnutí, které podporuje zastavení klimatických změn způsobených člověkem, ničení životního prostředí člověkem a drancování přírodních základů lidského života. Ať se na to podíváme z pohledu postrůstové společnosti nebo ekologického pohledu: Řadě aktérů je jasné, že bez zásadní změny způsobu výroby a s ní spojené spotřeby není možné zastavit destruktivní a drancující procesy. Objektivní hnací silou růstu, hnací silou ničení životního prostředí, rabování přírody a klimatických změn je zaměření na zisk a konkurenci v kapitalistických tržně ekonomických výrobních procesech, přičemž spotřeba je odvozenou veličinou: bez konzumování zboží není možno dosáhnout zisku a zvítězit nad konkurencí. Základní příjem je přitom hodnocen jako demokratizační paušál, který postaví proti konkurenci více možností spolupráce a proti orientaci na zisk zaměření na potřeby hospodářství – a to na základě demokratického utváření

výroby zboží a s ním spojených služeb prostřednictvím základního příjmu. Jedná se tedy o pohled, který je kritický vůči růstu a ekologický, s jasným antikapitalistickým zaměřením.

Kromě toho základní příjem v důsledku uvolněných časových zdrojů působí proti kolonizaci samoorganizovaných ekonomických a jiných životních souvislostí ze strany kapitálu. To je důsledek dekomodifikačního charakteru základního příjmu. Nakolik je základním příjmem pozměnitelná disponibilní mentální infrastruktura jednotlivců, tj. subjektivních hnacích sil růstu se všemi důsledky, je možno se pouze domnívat, resp. podložit výsledky několika průzkumů. Řada průzkumů ukazuje, že lidé, kteří jsou zaměstnaní na plný úvazek, by se díky základnímu příjmu rozhodli pro kratší pracovní dobu, více by se angažovali v občanském životě nebo v neplacené sféře péče či výchovy, přenesli by vlastní kreativitu na kulturní, umělecké a politické aktivity a více by si užívali volného času. Společnost s kratší pracovní dobou má prokazatelně menší ekologickou stopu než společnost s dlouhou pracovní dobou. Aby se mohla celospolečensky snížit pracovní doba, která se uvolní základním příjmem, navzdory větší nabídce výdělečné práce osob, které dosud nepracovaly nebo pracovaly v omezené míře, je třeba vedle základního příjmu vytvořit další odborářské a státní nástroje zkracující pracovní dobu. Kromě toho je třeba v kulturním diskursu minimalizovat důležitost námezdní a výdělečné práce ve vztahu k neplaceným pečovatelským a angažovaným činnostem: Kulturní společnost je třeba normativně postavit proti vládnoucí pracovní společnosti. Kulturní společnost je společnost, která přenáší uznání a kreativitu na kulturní činnosti, které jsou zaměřeny na obecné blaho a dobrý život pro všechny. K tomu náleží také institucionálně-strukturální podpora těchto činností, stejně jako volné veřejné prostory a infrastrukturuálně zajištěné možnosti pro samoorganizované činnosti (srov. Gorz 2000, Ketterer 2019). Takové kulturně-diskursivní a institucionálně-strukturální změny by rovněž změnily převládající mentální infrastrukturu, která je zaměřena na nebrzděný růst ekonomiky a působí odpovídající ekologické důsledky.

Shrnutí

Levicová politická koncepce základního příjmu chápe základní příjem jako jednu ze součástí transformace společnosti ve smyslu emancipace všech lidí, včetně svobody pohybu a všeobecného a inkusivního státu blahobytu:

- ve smyslu radikální demokratizace všech oblastí společnosti a ekonomiky,
- ve smyslu genderové spravedlnosti a feministického, popř. postpatriarchálního ekonomického zaměření,
- ve smyslu odklonu od ničivého růstu a příklonu k růstu kultury, svobody, demokracie a obecného blaha.

To jsou čtyři určující aspekty, které tvoří politickou koncepci emancipačního základního příjmu.

Je rovněž jasné, že koncepce emancipačního základního příjmu skrývá potenciál k podpoře této transformace, a to tehdy, když je začleněna do celospolečenského transformačního procesu s antikapitalistickým, antipatriarchálním a antipaternalistickým zaměřením.

Toto začlenění totiž otevírá **zaprvé** různé možnosti spojení se sociálními hnutími, rovněž s odbory, zejména s členskou základnou odborů. **Zadruhé** zlepšuje možnosti působení při realizaci emancipačních politických přístupů, protože se navzájem podporují a opírají o sebe. A **zatřetí** toto začlenění minimalizuje zneužití základního příjmu jak pro neoliberální, tak pro totalitární účely.

Jak ve všech těchto politických cílech, tak rovněž v začlenění do procesu transformace společnosti, v možnosti spojení s různými sociálními hnutími, se liší politická koncepce emancipačního nepodmíněného příjmu od tržně liberálních, sociálně liberálních a libertinských koncepcí základního příjmu.

Platí následující: Základní příjem bude jen tak dobrý, jaký si jej lidé vybojují.

Nepodmíněný základní příjem v ČR – psychologický problém s politickým řešením

Bohumil Macháček,
koordinátor Iniciativy za nepodmíněný základní příjem

Svůj příspěvek bych rád uvedl citátem z knihy Guy Standinga „Prekariát. Nová nebezpečná třída“: „Lze tedy bez rozpaků říci, že přechod k nepodmíněnému základnímu příjmu je z čeho hradit, a to jak v bohatých, tak v rozvojových zemích. Překážky jsou čistě politické.“

Nebudu se tedy zabývat, ač vystudovaný ekonom, nepodmíněným základním příjmem z hlediska ekonomického, rozpočtového. Nebudu žonglovat nepřesnými čísly, výpočty a tabulkami.

„Nejsou na to peníze!“ křičí na nás odpůrci základního příjmu, prodejní žurnalisté a užiteční idioti, financovaní superbohatými elitami. Protože při zhmotnění myšlenky základního příjmu skutečně nejde o peníze. To je pouze zástupný problém. Ve skutečnosti jde o Moc, o perverzní potěšení z Moci, která chutná výrazněji než miliardy na účtu. Bez omezení ponižovat, šikanovat, znásilňovat, ždímat z lidí energii do poslední kapky, škrtem zlatého pera odsuzovat tisíce k životu v bídě, na ulici. Troufám si říci, že takový korporátní CEO má nejsilnější orgasmus ne při koitu s milenkou, nýbrž ve chvíli, kdy s gusem říká zaměstnanci, žádajícímu o zvýšení platu a zlepšení pracovních podmínek: „Když se ti tu nelíbí, táhni! Venku na tvoje místo čeká deset jiných.“

O tuto moc nebo spíše jen o její část tato individua nepodmíněný základní příjem ve výši zajišťující důstojný život připraví. Budou nuceni sestoupit ze svého božského piedestalu blíž reálnému životu, jednat s tím „póvlém“ jako rovný s rovným. Proto ta panika.

(Zde je na místě učinit malou vsuvku ohledně výše základního příjmu. Jak vysoký že by měl být?! Přece tolik, aby zajistil důstojný život v klidu, bez stresu. Tím je řečeno vše!)

Je zajímavé, že příznivci základního příjmu jsou – hovořím o situaci v ČR – nálepkováni jako komunisté či neomarxisté, a přitom se většina současných manažerů a podnikatelů chová k zaměstnancům stejně, jako se chovali soudruzi ředitelé za minulého stalinistického režimu. Často jde i o totožné osoby. Pro tyto nadlidi bude nesporně obtížné začít jednat se zaměstnanci jako rovný s rovným. Jejich nadměrné ego bude něco takového velmi těžko snášet, a proto se po zavedení základního příjmu připravme na vlnu sebevražd a náhlých úmrtí. To není strašení, to je prognóza.

Velkým štěstím pro naše mocné a bohaté je, že si naprostá většina občanů neuvědomuje, jak neobyčejně by nepodmíněný základní příjem posílil jejich pozici na tzv. trhu práce, jak by je emancipoval, jak by proměnil jejich život. Neumějí si ještě dostatečně živě představit, jak přijdou za šéfem a řeknou: „Za ty prachy si to dělej sám se svojí famílií! Zítra už nepřijdu,“ u vědomí toho, že si budou moci dovolit zůstat se základním příjmem, dejme tomu, půl roku doma, bez starostí a obav, jak zaplatí složenky. Nejsou připraveni vzít si to, co jim patří – díl moci, který si teď přivlastňují bohatí. Pokud totiž svůj díl moci nevezmou do svých rukou, zůstane tam, kde je dnes, a nic se nezmění. A nad tím bych se chtěl nyní zamyslet z hlediska člověka psaného slova, z hlediska lidského příběhu.

Středoevropská, rakousko-uherská duše je stále, přes všechny dějinné zvraty 20. století nebo spíš díky nim, duší poddanskou a závistivou. Proto jsem vůči zavedení základního příjmu stylem „co chce většina, to se prosadí“ skeptický. Protože co chce většina v ČR? Mít laciný benzin a jezdit autem bez jakýchkoli omezení a bez ohledu na předpisy, na chodce a cyklisty. Aby se všichni měli dobře? Nikoli – abych se já měl lépe než soused nebo ještě lépe, aby se soused měl hůř nežli já! To raději nebudu ten základní příjem chtít. Jo, kdybych ho dostával já! Ovšem všichni ostatní? To ne! Protože JÁ bych i se základním příjmem pilně chodil do zaměstnání, kdežto ONI, tj. všichni ostatní, by se váleli doma, chlastali a fetovali.

Toto je postoj většinového voliče a bohužel i levicových stran (jsou vlastně v ČR ještě nějaké?) a odborů, hájících zájmy mizejícího proletariátu, tj. privilegovaných zaměstnanců chráněných pracovními smlouvami, tradičně hledících skrz prsty na ty, co momentálně nepracují. Přitom je zřejmé, že v zájmu kontinuity a stálosti nemůže být nepodmíněný základní příjem zaveden obyčejným zákonem, který není těžké po nejbližších parlamentních volbách zrušit nebo novelizovat v paskvil. Na to jsou ti, kteří mají vskutku co ztratit, ještě stále příliš mocní, ač představují zcela nepatrnou část populace. Budou při tom podporováni těmi, co jsou přesvědčeni, že mají co ztratit, i když ve skutečnosti by ztratili jen ony příslovečné okovy. Co tím chci říci? Nepodmíněný základní příjem musí být inkorporován do Ústavy, a to co nejprezizněji, aby to znemožnilo falešné interpretace.

Co tedy dělat? Abych použil slov klasika: Dojít k základnímu příjmu cestou mírného pokroku v mezích zákona? Nemožné! Je nutno otočit se na podpatku a vyrazit do protisměru, k nepředstavitelnu. Ovšem to, že se něco v primitivně antikomunistické ČR zdá být dnes nepředstavitelným, neznamená, že je to neuskutečnitelné! Jde o změnu vnímání provázenou osvobozením představitosti. A moje představitost vidí cestu k nepodmíněnému základnímu příjmu jako změnu paradigmatu, tzn. marginalizaci kapitalismu a revitalizaci různých forem společenského vlastnictví a kontroly výrobních prostředků, čímž budou podetnuty i ekonomické kořeny hlavních odpůrců základního příjmu.

Podmínky pro obojí tu již existují, jako stálé v křehkosti přeměn. Uskutečň se tak jako tak. My jim můžeme každý svým dílem pomoci.

Základní nepodmíněný příjem jako řešení výzev 4. průmyslové revoluce

Lukáš Ulrych, pedagog

V současné debatě o základním nepodmíněném příjmu a důvodech jeho implementace se objevuje zmatení pojmů, které vedou v rámci společenské diskuse k zbytečným nejasnostem a konfliktům. Ve snaze předejít nedorozuměním týkajícím se významu pojmů je třeba nejprve si význam základních pojmů ujasnit.

Pojem 4. průmyslová revoluce vyjadřuje novou technologickou revoluci, která představuje přelom v rozvoji technologií a produkčních sil. Svým charakterem se zásadně od minulých technologických revolucí liší. Dosud vždy bylo konstantním rysem technologických inovací šetření lidské práce. Tak např. bagr dokázal ušetřit práci několika kopáčů, ale lidská práce byla v produkčním procesu stále nepostradatelná, protože bagr potřeboval řidiče. Nyní však technologie 4. průmyslové revoluce činí lidskou práci postradatelnou a zcela ji nahrazují v rámci automatizace a digitalizace. Automatizace odkazuje k robotizaci práce, tedy k nahrazování práce lidí v produkčním procesu prací automatizovaných strojů. Digitalizace vyjadřuje proces nahrazování lidské práce informačními a komunikačními technologiemi, např. softwarem apod.

Koncepci základního nepodmíněného příjmu charakterizují „pravidelné platby poskytované nepodmíněně všem na individuálním základě neohledně na příjem a zaměstnání“. (Basic Income European Network). Tato dnes populární a hojně diskutovaná koncepce však není nikterak nová. Za otce této koncepce lze označit Thomase Paina, který ve svém pamfletu Agrární spravedlnost z 18. století vyjádřil myšlenku, že by měli být pozemkoví vlastníci zdaněni a z takto získaných prostředků by měl být financován fond, z něhož by každý obyvatel získal v podobě pravidelné platby svůj podíl. Tyto peníze měly sloužit obyvatelům jako kompenzace za to, že si soukromí vlastníci přivlastnili půdu, která byla původně spojeným majetkem všech lidí.

Historické zkušenosti s antickou „automatizací“ a prognózy důsledků 4. průmyslové revoluce

4. průmyslová revoluce je novým společenským fenoménem, ale v dějinách lidstva existovalo období, které ji v jistém smyslu připomínalo. Tímto obdobím je otroctví v období starověku. Antičtí Řekové i Římané nevnímali otroky jako lidské bytosti, ale jako stroje, a podle toho se k nim otrokáři chovali. Otroci získávali jen tolik potravy, kolik bylo potřeba k udržení jejich pracovní síly, a někdy ani to ne, pokud se v důsledku výbojů zvýšil jejich příliv a cena

jejich pořízení klesala. Nízká cena práce otroků rovnající se pouze životnímu minimu měla za následek hospodářskou likvidaci malých rolníků, kteří nedokázali konkurovat otrocké práci, v důsledku čehož se zadlužovali a přicházeli o svá pole ve prospěch velkých pozemkových vlastníků. Tímto způsobem byli malí rolníci nahrazováni latifundiemi založenými na otrocké práci ve vlastnictví velkých pozemkových vlastníků. Tento trend se prosazoval všude tam, kde byli otroci předmětem soukromého vlastnictví. Výjimkou v tomto smyslu byla Sparta, kde otroci byli vlastněni státem, který je distribuoval podle potřeb občanů. Tím se Sparta vyhnula problémům, které jinde zbavovaly občany prostředků jejich obživy a vedly k jejich sociálnímu úpadku. Otrokářství jakožto jádro antických ekonomik nejen destabilizovalo společnost, ale vedlo k ustanovení oligarchií velkých pozemkových vlastníků a také bránilo ekonomickému rozvoji. V konečném důsledku bylo otrokářství příčinou procesů, které nakonec vedly k úpadku a pozdějšímu pádu velkých antických říší.

Lze očekávat, že automatizace a digitalizace může mít obdobné důsledky, k jakým vedlo v minulosti masové nasazování otroků. Povede velice pravděpodobně k další monopolizaci ekonomik, neboť technologie automatizace a digitalizace budou nejen drahé, ale hlavně jejich rentabilita bude růst s objemem produkce. Většina malých a středních podniků si tyto technologie nebude moci dovolit, v důsledku čehož budou podléhat konkurenci velkého kapitálu. Úměrně dalšímu růstu ekonomického významu korporací bude růst i jejich politický vliv, což bude přispívat k další erozi soudobé demokracie a podpoře oligarchizace politiky. Radikální změny zaznamenají zcela jistě trh práce a zaměstnanost v důsledku uplatnění technologií nahrazujících lidskou práci v produkčním procesu. Právě v této souvislosti lze poukázat na základní nepodmíněný příjem jako progresivní způsob řešení problémů vyvolaných 4. průmyslovou revolucí.

Základní nepodmíněný příjem jako řešení výzev 4. průmyslové revoluce

Procesy automatizace a digitalizace budou mít zásadní dopady na trh práce. Podle studie vědců z Oxfordu Future of employment by do 40 let měli roboti nahradit lidi v polovině profesí. V ČR se očekává, že v důsledku automatizace a digitalizace do roku 2029 zmizí 3,9 milionu pracovních míst. V analýze Dopady digitalizace na trh práce ČR a EU ekonom Aleš Chmelař stanovil žebříček pracovních pozic nejvíce ohrožených digitalizací (obrázek č. 1). Zajímavý je rovněž v této analýze uvedený dopad na rozložení rizik digitalizace profesí dle příjmových skupin (obrázek č. 2). Lze konstatovat, že průmyslová revoluce 4.0 ohrožuje více chudší vrstvy obyvatelstva nežli ty bohatší.

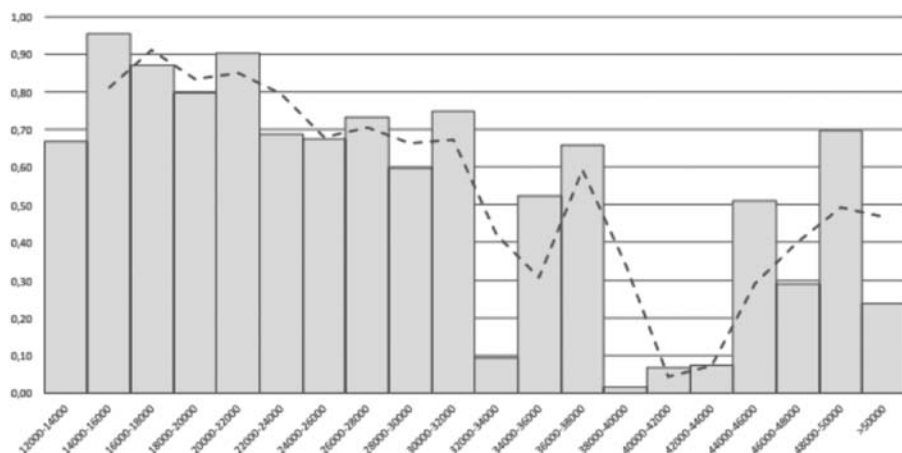
Tabulka 1 – Dvacet profesí s největším indexem ohrožení digitalizací

ISCO-3 Kód	Název profese	Index ohrožení digitalizací
431	Úředníci pro zpracování číselných údajů	0,98
411	Všeobecní administrativní pracovníci	0,98
832	Řidiči motocyklů a automobilů (kromě nákladních)	0,98
523	Pokladníci a prodáváci vstupenek a jízdenek	0,97
621	Kvalifikovaní pracovníci v lesnictví a příbuzných oblastech	0,97
722	Kováři, nástrojář a příbuzní pracovníci	0,97
441	Ostatní úředníci	0,96
412	Sekretáři (všeobecní)	0,96
834	Obsluha pojezdných zařízení	0,96
612	Chovatelé zvířat pro trh	0,95
921	Pomocní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	0,95
811	Obsluha zařízení na těžbu a zpracování nerostných surovin	0,94
814	Obsluha strojů na výrobu a zpracování výrobků z pryže, plastu a papíru	0,94
432	Úředníci v logistice	0,94
821	Montážní dělníci výrobků a zařízení	0,93
816	Obsluha strojů na výrobu potravin a příbuzných výrobků	0,93
961	Pracovníci s odpady	0,93
421	Pokladníci ve finančních institucích, bookmakeři, půjčovatelé peněz, inkasisté pohledávek a pracovníci v příbuzných oborech	0,93
831	Strojvedoucí a pracovníci zabezpečující sestavování a jízdu vlaků	0,92
818	Ostatní obsluha stacionárních strojů a zařízení	0,92

Zdroj: Model.

Obrázek č. 1 (Zdroj: Chmelař a kol. 2015)

Graf 5 – Rozložení rizika digitalizace profesí dle příjmových skupin

Obrázek č. 2 (Zdroj: Chmelař a kol. 2015)

V souvislosti s dopady automatizace a digitalizace na vývoj pracovních míst je možné ve veřejné debatě spatřit dva názorové tábory lišící se svým názorem na tuto problematiku. První tábor, který lze označit za „pesimisty“, tvrdí, že automatizace a digitalizace v celkově sumě vytvoří méně pracovních pozic, než kolik jich zničí, v důsledku čehož prognózuji do budoucna trvalý pokles zaměstnanosti. Tomuto proudu oponují „optimisté“ tvrdící, že 4. průmyslová revoluce vytvoří více kvalitních pracovních míst, než kolik zničí, tím, že mnohé ekonomické aktivity učiní rentabilní. Přitom poukazují na to, že se tak stalo po každé inovační vlně, jako např. v rámci 1. průmyslové revoluce. K argumentaci „optimistů“ je však třeba připojit několik výtek. Nelze počítat automaticky s tím, že pokud v historii nějaké inovace vytvořily nová pracovní místa, musí se tak stát bezpodmínečně vždy v budoucnosti. Důsledkem 1. průmyslové revoluce nebyla tvorba dostatečného množství pracovních míst, naopak celé toto období bylo provázeno trvalou nezaměstnaností. Plná zaměstnanost je jevem, který se objevuje až po 2. světové válce. Zásadnějším problémem „optimistické“ argumentace je opomenutí poznání J. M. Keynesa, který dokázal, že trh se dokáže ustálit na různých úrovních rovnováhy, kdy nejsou využívány všechny zdroje, a že zpravidla sám nedokáže zajistit plnou zaměstnanost, protože trpí nedostatečnou agregátní poptávkou. Je třeba si uvědomit, že skutečným tvůrcem pracovních pozic nejsou ani tak podnikatelé, jako spotřebitelé a jejich kupní síla. Pokud by měla automatizace a digitalizace vytvářet nová pracovní místa, musí existovat lidé, kteří budou poptávat jejich plody. Jenže s rušením pracovních míst bude poptávka klesat. Digitalizace a automatizace tak paradoxně mohou nejen způsobit velkou míru nerovnosti, ale dokonce mohou v důsledku svého působení ve svém rozvoji uvíznout na mrtvém bodě, protože bude příliš nízká poptávka po zboží a službách automatizovaného a digitalizovaného sektoru.

Pokud by mělo vzniknout více pracovních míst, než kolik jich bude zrušeno v důsledcích 4. průmyslové revoluce, nesmí klesat koupěschopnost obyvatel, naopak by spíše měla růst. Jako řešení tohoto problému se nabízí právě základní nepodmíněný příjem. Nejenže by mohl zajistit obživu lidem, kterým nové technologie „vzaly“ práci, ale vytvářel by nová pracovní místa zajištěním trvalé koupěschopnosti obyvatel.

Základní nepodmíněný příjem jako hlavní budoucí způsob distribuce

S mírou automatizace bude postupně klesat potřeba lidské práce. Je pravděpodobné, že nejdříve se bude postupně zkracovat pracovní doba úměrně míře dosažené automatizace a digitalizace ekonomiky. Dříve či později však nastane doba, kdy nebude potřeba, aby většina obyvatelstva pracovala, protože stroje budou schopny tuto práci udělat za nás. Jakmile bude práce automatizovaných strojů schopna zajistit základní potřeby lidí, bude nutné odpovědět na zásadní otázku, jak budou výsledky jejich práce distribuovány obyvatelstvu. Fyzik Stephan Hawking v souvislosti s tím konstatoval, že buď „si každý bude moci užít luxusní odpočinek, pokud bude bohatství vyráběné roboty sdíleno, nebo většina lidí může skončit v chudobě, pokud majitelé strojů budou úspěšní při lobbování proti redistribuci bohatství...“ Hawking se v tomto případně rozhodně nemýlil, protože přesně před tímto dilematem se

ocitáme. Dnes se odvíjí právo na spotřebu od příjmu vázaného na práci jakožto zdroj obživy. V situaci, kdy však nebude třeba žádnou práci vynakládat alespoň pro získání standardních životních potřeb, přestane dávat současný distribuční systém smysl. Jeho náhradou by mohl být základní nepodmíněný příjem, kterým by byla rozdělována práva na spotřebu základních nezbytných statků a služeb. Jeho výše by se časem zvyšovala úměrně s růstem produktivity práce strojů. V důsledku toho by lidé měli daleko více volného času pro svůj rozvoj a pro práci nikoli jako prostředku obživy, ale jako způsobu seberealizace a emancipace. Alternativou k redistribuci bohatství vytvořeného roboty může být degenerace kapitalismu do neofeudální podoby. Malá hrstka vlastníků korporací by si přivlastnila výsledky vědění a práce všech předchozích generací a žila by z plodů technologií 4. průmyslové revoluce, zatímco většina lidí by žila v bídě a nedostatku.

Zdroje

Basic Income Earth Network [online]. [cit. 2019-10-14]. Dostupné z: <https://basicincome.org/>

CHMELÁŘ, Aleš ... [et al.]. *Dopady digitalizace na trh práce v ČR a EU* [online]. Oddělení strategie a trendů Evropské unie (OS-TEU), 2015 [cit. 2017-09-18]. Dostupné z: http://www.nsp.cz/download/03_Studie_dopad_digitalizace_na_trh_prace.pdf

Benedikt, J. F. — Osborne, M. The Future of Employment: How susceptible are jobs to computerisation?. *Oxford Martin School* [online]. [cit. 2019-10-14]. Dostupné z: <https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/publications/the-future-of-employment/>

PAINE, Thomas. *Collected writings*. 7th print. New York: Library of America, 1995. 906 s. The Library of America; [vol.] 76. ISBN 1-883011-03-5.

Základní příjem a ženy

Alena Wagnerová

„Stanoviskem sociální demokracie je právo na práci, ne na placené nicnedělání,“ (SPD steht für das Recht auf Arbeit und nicht für bezahltes Nichtstun), vyjádřila se nedávno k otázce nepodmíněného základního příjmu tehdy ještě generální sekretářka německé sociálně demokratické strany Andrea Nahlesová.

Není sama, kdo nepodmíněný základní příjem považuje za plat pro lenochy, argument, s nímž se dosud ještě často setkáváme.

Výpověď této její zdánlivě jednoduché kategoricky pronesené věty je ovšem daleko obsáhlejší, než se na první pohled zdá.

Dokumentuje především právě to, jak pevně jsme ještě zajati, ba zaklíněni, v představách ekonomického myšlení, jak se vytvořilo na počátku industriální revoluce oddělením dosud vzájemně se doplňujících lidských činností souvisejících s funkcí tzv. celého domu (oikos) jako hospodářské jednotky. Vytváření materiálních statků určených k výměně a uspokojování lidských potřeb tu bylo kompatibilní s činnostmi souvisejícími s reprodukcí a vytvářejícími prostor mezilidských vztahů a soužití.

Klasik moderní liberální industriální ekonomie Adam Smith a jeho následovníci ale pojem práce redukovali na práci výdělečnou, která se realizuje prodejem lidské pracovní síly na trhu práce a jejímž důležitým znakem a cílem je akumulace kapitálu. Tuto práci označili za produktivní. Ostatní lidské činnosti, které se přes trh práce s jeho neviditelnou rukou nerealizují, to bylo základní kritérium, pak Smith označil za neproduktivní, protože žádný produkt, tedy zboží, a tím ani zisk nevytvářejí.

Důležité je uvědomit si, jak se touto novou situací změnilo sociální postavení ženy. Jak to poprvé popsala německá historička Karin Hausen, v procesu industrializace se dosavadní dělba práce mezi mužem a ženou věcně, pragmaticky založená na tělesných rozdílech obou pohlaví, např. síle muže a mateřství ženy, zformalizovala a zideologizovala v mužskou a ženskou roli definovanou katalogem rozdílných vlastností příslušejících k jednomu nebo druhému pohlaví. Například emocionalita je vlastnost ženy, racionalita vlastnost muže. Paradoxně k této formalizaci rolí došlo právě v době, kdy postupem vývoje techniky už tělesné rozdíly, např. právě síla muže, postupně ztrácely svůj význam. Potřeba rozlišování ale vzrostla, protože umožňovala bezplatnou práci žen v domácnosti a rodině, nutnou pro snižování nákladů na pracovní sílu, jak o tom budeme mluvit o něco později. Na rozdíl od věcné dělby práce mezi pohlavími v období předindustriálním tu došlo k vytvoření opentlickovaného ideálu milující a obětující se ženy a matky, umožňující doslova její ujařmení v soukromém prostoru rodiny

a podřízení muži. (Zajímavé je, že například Codex Napoleon z počátku 19. století je ve svém vymezení společenského postavení ženy daleko konzervativnější než zákonodárství z období feudalismu.) Tato ideologie ženské role se například v německé společnosti vytvořila a působila daleko silněji a až donedávna v západní části rozděleného Německa, ne v NDR, brzdila proces emancipace ženy. Ve společnosti české byla situace do jisté míry jiná, protože emancipace ženy byla součástí emancipace národní. V období státního socialismu byla v NDR stejně jako v ČSR emancipace ženy součástí politického programu socialismu.

Toto oddělení produkce a reprodukce, jak jsem se o tom již zmínila, bylo vlastně velmi jednoduchým ale přímo geniálním trikem, který umožnil přenesení celé oblasti reprodukce mimo oblast ekonomiky do soukromého prostoru. A právě tomuto geniálnímu triku děkuje industriální společnost spolu s technickým pokrokem za svůj nepředstavitelný rozvoj a růst produktivity. A svým způsobem slouží akumulaci kapitálu.

Ekonomicky viděno, nepředstavovalo totiž přenesení těchto činností do soukromého prostoru nic jiného než přenesení nákladů na pracovní sílu mimo ekonomiku (Kostenabwälzung) a tím jejich amortizování, jako by už neexistovaly. A zároveň umožnilo využívání tohoto soukromého prostoru, ekonomicky „země nikoho“, jako zdroje bezplatné dodavatelské služby pro oblast produktivní práce v podobě odpočatého, sytého, spokojeného, do čisté košile a kalhot „zabaleno“ pracovníka.

Objem této neplacené práce, kterou vykonávají převážně ženy, je v industriální kapitalistické společnosti obrovský. Podle některých výpočtů na jednu hodinu práce placené připadají dvě hodiny práce neplacené. Jak uvádí Ina Pretorius, ve Švýcarsku bylo podle oficiální statistiky například v roce 2013 odpracováno celkem 8,7 miliard neplacených hodin. Pro tuto neplacenou práci bylo spotřebováno o 14 procent víc času než na práci placenou s jejími 7,7 miliardami odpracovaných hodin. Ženy se na této neplacené práci podílely 62 procenty, muži 62 procenty na placené práci. V Německé spolkové republice je podle statistické ročenky z roku 2003 objem neplacené práce 1,7x větší než práce placené. Ale o množství této práce vykonávané ženami se v ekonomických diskurzech hovoří málo, není také zohledněna v hrubém sociálním produktu žádné evropské země, přestože se o to už desetiletí usiluje.

V praxi to například znamená, že výkon dobře fungující rodiny, která se obejde bez sociálních služeb a psychologů, se v hrubém sociálním produktu neobjeví, špatně fungující rodina ale přispívá ke zvýšení hospodářských výsledků společnosti, protože tyto služby se realizují přes trh, takže se v brutosociálním produktu odrazí. Již před sto osmdesáti lety upozorňoval německý ekonom Friedrich List na absurditu skutečnosti, že chovem vepřů je možné se uživit, ale výchovou dětí a starostí o rodinu nikoliv. Na výkonnost a efektivitu tak hrdá ekonomika kapitalistické formy industriální společnosti stojí de facto na práci neplacené a práci nedostatečně placené v celé oblasti reprodukce a péče.

Také socialistická forma industriální společnosti chápala podle svých teoretiků, především Bedřicha Engelse a Augusta Bebela, práci ženy v rodině a domácnosti jako neproduktivní a viděla její osvobození v návratu do společenské výroby. Zatímco kapitalismus se snažil oblast produkce osvobodit od nákladů na reprodukci pracovní síly jejím přesunutím do soukro-

mé oblasti, vydal se socialismus cestou právě opačnou, a to přenesením funkce soukromé domácnosti a rodiny do oblasti veřejných služeb, tedy dětských zařízení, závodních jídelen, prádelen, úklidových služeb atp. Úklidové služby měla například nabízet firma, která se příznačně jmenovala „Osvobozená domácnost“. Poměrně brzy ale i se všemi svými fliálkami v celé republice zanikla. Ideálem a utopií socialistického způsobu bydlení a života byl tzv. koldům, činžovní dům vybavený všemi službami přes restauraci až po plavecký bazén a tělocvičnu. I zde se ale ukázalo, že náklady na tento typ služeb jsou příliš vysoké a z plánovaného sídliště koldomů v Litvínově byl postaven jen jeden dům – fungující dodnes. I zde za státně socialistických podmínek se tedy ukázalo, jak vysoké jsou náklady na regeneraci pracovní síly, reprodukci člověka a péči vůbec. Tato neplacená práce tu sice de facto také sloužila snižování výrobních nákladů, ovšem její přivlastňování nesloužilo zvyšování soukromého zisku, ale mělo celospolečenský charakter.

Tato neplacená práce zastávaná většinou ženami, byla v kapitalistickém systému zajišťována a upevňována ideologií rodinné a mateřské funkce ženy jako jejího vlastního životního poslání. Z tohoto důvodu se mnohé západní feministky k nepodmíněnému základnímu příjmu stavějí i dnes kriticky, protože se obávají, že by to mohlo znamenat nejen návrat ale i volání po návratu žen do domácnosti.

Nepodmíněný základní příjem ale v žádném případě nepředstavuje odměnu za nějaký výkon, např. právě za práci v domácnosti, ale je určen pro zajištění individuálního práva člověka na existenci. Těchto kritických výhrad, jak je známe ze západní feministické diskuse, se podle mého soudu u nás obávat nemusíme, protože v období státního socialismu byly ženy integrovány do oblasti výdělečné práce a ideologie mateřské role prakticky neexistovala.

Tím, že Andrea Nahlesová označila nepodmíněný základní příjem za placené nicnedělání, označila tím za nicnedělání de facto celou oblast reprodukce pracovní síly a člověka, tedy i svoje vlastní mateřství a vlastně i celou oblast péče. Že se tím dotkla i základního lidského práva člověka na existenci, nechejme teď stranou.

V systému, v němž se trh stal centrální kategorií dominující ekonomickému myšlení a jednání, se činnosti uskutečňované mimo něj, nevytvářející v penězích měřitelný zisk a nepřispívající tak k akumulaci kapitálu, automaticky stávají druhořadými. To se netýká jen oblasti reprodukce pracovní síly a člověka, ale celé oblasti péče (care) a obrátí se zde v nízkých platech, což se opět týká především žen, které zde převážně pracují. Není náhodou, že se právě v této oblasti uvažuje o nahrazování pracovní roboty a už dnes praktikuje robotizace, tedy nahrazování určitých prací v péči o nemocné a seniory roboty. Ponechme stranou, že se i zde projevuje mocenské uzpůsobení společnosti, jinak řečeno vláda kapitálu. V oblasti reprodukce se stejně tak jako v oblasti péče ale také vytvářejí hodnoty, a to hodnoty morální, humánní a emocionální jako mezilidská soudržnost, vzájemná pomoc, společenství, solidarita, sounáležitost, bez nichž žádná společnost nemůže existovat a musí se dřív či později rozpadnout. Proto ovšem nemá neoliberalní ekonomika žádnou „rubriku“ ve svých ekonomických výpočtech, založených pouze na zisku jako měřítku naplnění vlastních zájmů, a ne na lidských potřebách. (Za to, že se naše neoliberalní společnost ještě nerozpadla, vdčíme jen staletí vytvářenému fundusu těchto hodnot, jejichž poločas rozpadu je poměrně dlouhý,

protože tvoří jednu ze základních lidských potřeb.) Na to mimochodem ve svém textu o rozpadu hodnot upozorňoval ve svých Náměsícnících už Hermann Broch.

Hodnotu v neoliberálním kapitalismu získává každá lidská činnost teprve svou cenou a člověk sám, jako tzv. humánní kapitál, jen prodejem své pracovní síly. To ovšem znamená, že i jeho lidská hodnota je dána kvalitou jeho pracovní síly a jeho výdělečnou činností a člověk se zde stává pouhým ekonomickým faktorem.

To je de facto i postoj Andrey Nahlesové, která tak zůstává vězet v názorovém schématu a myšlení průmyslové společnosti. Jenže ta už v podobě, jak existovala na Západě v období rozkvětu sociálního tržního hospodářství v šedesátých a sedmdesátých letech, už neexistuje, jak na to upozorňoval Jürgen Habermas už v roce 1985. Nahradila ji neoliberální ekonomika, která svými deregulačními a privatizačními metodami povýšila efektivitu na rozhodující měřítko všech lidských činností. (Svým způsobem i mateřství. Stačí, vzpomeneme-li si na návrh, že by se u žen, které se právě nacházejí v kariérním vzestupu, a mateřství by jej rušilo, mohla jejich neoplozená vajíčka deponovat v mrazicích boxech a být oplodněna až tehdy, když by jejich kariéru těhotenství už nerušilo.) To vede především k tomu, že se stále víc rozevírají nůžky mezi bohatými a chudými a vzniká společenská skupina prekariátu zahrnujícího i střední společenské třídy. Jestliže v období sociálního tržního hospodářství šedesátých a sedmdesátých let většina pracovních míst s sebou na všech stupních odbornosti přinášela pocit sociální jistoty a důstojnosti, dnes ji nahradil pocit degradace a existenční nejistoty spojené s rostoucí mírou vykořisťování. Zobecněno: lidé dnes přestávají svou práci získávat důstojné místo ve společnosti, pracují proto, aby výdělkem zajistili svou existenci.

Tuto situaci sdílejí dnes postsocialistické země s postkapitalistickými zeměmi západní Evropy. A vlastně s celým globalizovaným světem. Vykořisťování člověka a rabování přírodního bohatství jsou jen dvě strany téže mince, neoliberálního kapitalismu.

Otázka důstojnosti člověka a tím i důstojnosti přírody, jejíž je člověk částí, se pro naši současnou společnost stává otázkou zásadní a myšlenka nepodmíněného základního příjmu je jednou z odpovědí na ni. Uvažování v kategoriích nepodmíněného základního příjmu znamená zásadní změnu paradigmatu našeho vidění světa a vztahu k němu, tedy nutnou změnu společenského systému. Tato změna paradigmatu by s sebou přinesla i zohlednění celé oblasti vztahových činností, tedy péče a starosti o druhé i přírodu jako základní zdroj jakékoliv produkce statků, a v neposlední řadě transformaci ekonomiky v ekonomiku orientovanou na lidské potřeby a obecné blaho, ekonomiku udržitelného rozvoje.

Jistě, nepodmíněný základní příjem je vizí, utopií, která se neuskuteční během několika příštích let. Podstatné ale je začít myslet v jeho kategoriích, protože už to mění náš pohled na svět a ekonomiku, která nám vládne podle hesla, že účel - tedy zisk - světí prostředky. Především ale vrací člověku jeho důstojnost a právo na existenci.

Finský experiment s nepodmíněným příjmem

Jukka Pietiläinen, Levicové Fórum, Finsko

Finsko uskutečnilo v letech 2017 a 2018 experiment se základním příjmem. Experiment byl součástí programu bývalé středopravicové vlády (2015–2019) vedené premiérem Juhou Sipiläem. Ve Finsku základní příjem tradičně obhajovaly Levicová aliance a Zelení, ale vedle nich tak činila i Strana středu, vedoucí strana bývalé vlády, která prosazovala myšlenku všeobecné sociální politiky, u níž by sociální dávky a jejich výše neměly záviset na zaměstnání či platu. Jedním z důvodů, proč Středová strana prosazovala tuto politiku, byl fakt, že je podporována zemědělci, kteří mají tradičně nízké příjmy. Podle předvolebních průzkumů souhlasila čtvrtina kandidátů Finského středu s tím, že „v budoucnu by měli občané získat nepodmíněný základní příjem“. Naproti tomu bylo pro jen 18 % sociálních demokratů a 6 % pravicové Národní koaliční strany. Podpora mezi kandidáty Zelené ligy a Levicové aliance byla téměř všeobecná (Zelení 97 %, Levicová aliance 96 %).

Myšlenka experimentu se základním příjmem se zrodila jako důsledek toho, že se zkomplikoval vztah sociálního zabezpečení a zaměstnání, neboť systém sociálního zabezpečení tradičně staví na zaměstnání na plný úvazek s pravidelným příjmem. A sociální zabezpečení je vyhrazeno pro krátkodobé období nemoci, nezaměstnanost či jiné příčiny, díky nimž se daný člověk ocitl úplně mimo pracovní trh. V dnešní době krátkodobých úvazků s vícero zaměstnavateli a projekty se stalo sladění sociálního zabezpečení a zaměstnání složitějším. Pro lidi, kteří se ocitli mimo běžný trh práce a využívají sociálního zabezpečení, může jeden krátkodobý zaměstnanecký projekt způsobit vážné ekonomické problémy v momentě, kdy se sociální zabezpečení uzpůsobí danému příjmu, což může oddálit výplatu sociálního zabezpečení o týden nebo dokonce měsíce.

Obzvlášť nebezpečné by bylo, pokud by nezaměstnaná osoba založila vlastní firmu a ta zkrachovala, protože pak by s danou osobou bylo nakládáno jako s podnikatelem a poté není snadné se přihlásit jako nezaměstnaná osoba.

Navíc je systém sociálního zabezpečení velmi komplexní a jen velmi málo lidí jej zná úplně. Úroveň příspěvků sociálního zabezpečení a toho, co může příjemce dělat, závisí velkou měrou na tom, do jaké kategorie je zařazen. Například nezaměstnaná osoba nemá právo prezenčně studovat, protože příspěvky pro nezaměstnané jsou obvykle vyšší než příspěvky pro studenty. Za určitých podmínek může jedinec, který dostává příspěvky v nezaměstnanosti, studovat, ale znamená to hodně byrokracie a kontroly. Existují také případy, kde není jasné, jestli je studium prezenční či nikoliv.

Říká se, že finský sociální systém v porovnání s mnoha dalšími zeměmi funguje poměrně dobře. To má prý způsobit, že lidé se nenechají zaměstnat na krátkodobé úvazky, protože v nich dostanou méně či prakticky stejně peněz jako na podpoře v nezaměstnanosti, a navíc přijdou o volný čas. Nicméně mnoho průzkumů veřejného mínění ukazuje, že množství lidí, kteří preferují využívat systém sociálního zabezpečení bez snahy najít si práci a získat tak příjem, je velmi nízké.

Finský experiment

V rámci finského experimentu byla náhodně vybrána skupina 2000 dlouhodobě nezaměstnaných a bylo jim vypláceno 560 euro měsíčně s tím, že si mohli příjem ponechat, i kdyby získali příjem jiný. Tak tomu bylo u většiny dávek. Dlouhodobě nezaměstnaná osoba je jedinec, který byl bez práce po dva a více let. Experiment začal na počátku roku 2017 a pokračoval do konce roku 2018.

Finsko má vynikající evidenční data a je možné porovnat danou skupinu 2000 osob se zbytkem dlouhodobě nezaměstnaných, kteří tvořili kontrolní skupinu. Velikost kontrolní skupiny byla 175 000 osob. Účast na experimentu byla povinná tak, aby byly peníze vypláceny osobám, které neměly možnost je odmítnout.

Hlavním problémem finského experimentu byl fakt, že nebral v potaz otázku daní. Většina modelů základního příjmu staví na myšlence, že základní příjem je vyplácen všem, včetně bohatých, ale sazby daní se zvýší, tak aby lidé platili vyšší daně ze svých příjmů a základní příjem tak zvýšil úroveň příjmů jen pro chudé. Danění nemohlo být součástí experimentu kvůli legislativním problémům.

Částka základního příjmu vyplácená v rámci finského experimentu byla nižší než většina dalších minimálních sociálních dávek. Například minimální důchod ve Finsku činí 785 euro měsíčně. Základní sociální podpora pro ty, kteří nemají žádný jiný příjem, je přibližně 500 euro, ale náklady na bydlení mohou být vypláceny nezávisle na tomto příjmu. Nezaměstnaná osoba, která byla bez práce přes dva roky, dostane 32,40 euro pět dní v týdnu, což znamená přibližně 700 euro měsíčně. Pokud osoba obdrží příjem převyšující 300 euro měsíčně, podpora v nezaměstnanosti se uzpůsobí danému příjmu v období čtyř týdnů. Většina dalších sociálních příspěvků je daněných, takže částka 700 euro je po zdanění nižší, pravděpodobně dosáhne 600-650 euro.

Takže základní příjem vyplácený v rámci finského experimentu byl nižší než většina dalších příspěvků sociálního zabezpečení, ale rozdíl spočíval v tom, že další příjem, který člověk měl, se připočítal k základnímu příjmu. Před experimentem samým se předpokládalo, že výše základního příjmu je dostačující k tomu, aby motivovala nezaměstnané k hledání práce. I já jsem byl přesvědčený, že experiment bude slavit úspěch, protože zaměstnání by přineslo účastníkům experimentu vyšší příjmy.

Průměrný plat je ve Finsku někde mezi 2500 a 3500 euro měsíčně a daňová sazba pro tento druh příjmu se pohybuje od 15 % (plat 2500 euro) do 21 % (plat 3500 euro).

Lidem vybraným do experimentu bylo doporučeno, aby neposkytovali rozhovory či hovořili o tom, že jsou součástí experimentu, i přes to ale někteří poskytli rozhovor, a to i zahraničním médiím.

Výsledky

V současné době jsou dostupné výsledky jen z prvního roku experimentu, tedy z roku 2017. I když jsou evidenční data velmi dobrá, výsledky budou dostupné až poté, co budou sebrána všechna data týkající se příjmů a zaměstnanosti. Výsledky prvního roku byly publikovány v únoru 2019, takže předpokládám, že výsledky roku druhého budou dostupné v roce 2020. Je velmi pravděpodobné, že výsledky budou stejné, ačkoliv také může dojít k tomu, že základní příjem motivoval lidi k hledání práce s určitým zpožděním.

57 % těch, kteří v listopadu 2016 pobírali podporu v nezaměstnanosti od Finské správy sociálního zabezpečení, neměli žádné zisky ani příjmy ze samostatné výdělečné činnosti. Mezi těmi, kteří obdrželi základní příjem, byl podíl jen lehce nižší, a to 56 %. Experiment neměl během svého prvního roku žádný dopad na zaměstnanecký status. Čas strávený v zaměstnání je u skupiny, která obdržela základní příjem, v průměru o půl den vyšší než u kontrolní skupiny. Ti, kteří obdrželi základní příjem, byli zaměstnáni v průměru 49,6 dní, zatímco další nezaměstnané osoby v podobných podmínkách byli zaměstnáni po dobu 49,2 dní.

Na druhé straně ti, kteří pobírali základní příjem, obdrželi výrazně méně na dávkách v pracovní neschopnosti než lidé v kontrolní skupině. Členové kontrolní skupiny pobírali v průměru 216 euro na dávkách v pracovní neschopnosti, zatímco u osob, které obdržely základní příjem, to bylo jen 121 euro. To však bylo způsobeno tím, že výše základního příjmu byla přibližně stejná jako dávky v pracovní neschopnosti a rozdíl tak mohl být způsobený tím, že osoby pobírající základní příjem necítily potřebu přihlásit se jako nemocní, aby obdržely dodatečné dávky.

Výsledky z roku 2017 naznačují, že oněch 2000 nezaměstnaných nenastupovalo do zaměstnání častěji než ti v kontrolní skupině. Experiment ukázal, že dlouhodobě nezaměstnaní získávají obtížně práci, nehledě na to, jestli mají základní příjem či nikoliv. Nicméně získali práci častěji než ti v kontrolní skupině. Bylo tak alespoň prokázáno, že poměrně nízký základní příjem nevede u nezaměstnaných k nečinnosti, alespoň během prvního roku experimentu.

Existují i další pozitivní výsledky. Jak u zkoumané skupiny, tedy u osob pobírajících základní příjem, tak u kontrolní skupiny byla provedena názorová anketa. Míra odpovědí byla nízká i v rámci zkoumané skupiny. V rámci zkoumané skupiny byla důvěra v další lidi, instituce a politiky vyšší než u kontrolní skupiny. Zejména pak důvěra v politiky byla u této skupiny vyšší. V rámci zkoumané skupiny mělo 58 % členů silnou nebo poměrně silnou důvěru ve svou vlastní budoucnost, zatímco u kontrolní skupiny to bylo jen 46 % dotázaných. U zkoumané skupiny cítilo až 29 % osob, že mají schopnost ovlivnit společenské záležitosti, zatímco u kontrolní skupiny se takto cítilo jen 10 % členů.

V rámci zkoumané skupiny se 55 % dotázaných cítilo zdravě, zatímco v kontrolní skupině se tak cítilo jen 46 %. 55 % zkoumané skupiny necítilo žádný nebo jen nízký stres, kdežto v kontrolní skupině se tak cítilo 47 % dotazovaných.

59 % dotazovaných ze zkoumané skupiny souhlasilo s tvrzením, že při žádání o dávky sociálního zabezpečení existuje příliš mnoho byrokracie a v kontrolní skupině mělo tento názor 68 % lidí. Při dotazu na vliv základního příjmu 57 % zkoumané skupiny zastávalo názor, že základní příjem by snížil byrokracii spojenou s přijímáním pracovních nabídek, zatímco v kontrolní skupině mělo tento názor jen 37 % dotazovaných.

Postoj týkající se základního příjmu byl silnější u zkoumané skupiny: 65 % z nich silně souhlasilo s tím, že základní příjem by měl být zaveden jako permanentní součást finského systému sociálního zabezpečení a 20 % souhlasilo s tímto tvrzením do určité míry. V kontrolní skupině souhlasilo s daným tvrzením silně 49 % a 26 % do určité míry.

Ve zkoumané skupině více lidí souhlasilo s tvrzením, že „spolu se základním příjmem by dávalo finančně více smyslu přijmout nabídku práce“ (68 % souhlasilo silně, zatímco pouze 42 % tak činilo u kontrolní skupiny. A 50 % zkoumané skupiny souhlasilo silně s tím, že se základním příjmem by bylo snazší začít podnikat).

Výsledky jsou zatím pouze předběžné, jelikož jsou založené pouze na prvním roce experimentu. Experiment ukazuje, že nízký základní příjem nenutí lidi být méně aktivní v hledání práce, a současně zvýší jejich důvěru ve společnost a jejich vlastní blahobyť. Mainstreamová média vykreslila výsledky jako selhání a tvrdila, že zavedení základního příjmu je příliš drahé, ale problémem je zejména přísná kontrola nezaměstnaných lidí. Tyto represe totiž ani nevedou k tomu, že by si nezaměstnaní hledali práci více než ti, kteří obdrželi základní příjem.

Výsledky z roku 2018 mohou být odlišné, protože v tomto roce se využívalo takzvaného aktivního modelu. Aktivní model znamená, že pokud nezaměstnaná osoba nenajde práci alespoň na 18 hodin během tří měsíců nebo nevyužije služeb určených na podporu zaměstnanosti, tak bude jejich podpora v nezaměstnanosti krácena o 4,65 %. Dle kritiků tento model nezpůsobil to, že by více nezaměstnaných osob našlo práci, ale pouze to, že došlo ke zkrácení podpory v nezaměstnanosti u 50 % nezaměstnaných osob (to je přibližně 100 000 lidí). Odhaduje se, že stát vyplatil o 45 milionů euro méně na podporu v nezaměstnanosti. Nová vláda se rozhodla počínaje rokem 2020 tento model zrušit.

Experiment se základním příjmem je součástí programu také nové středolevé vlády. Nový experiment staví na záporné dani z příjmu, u níž je vybraným osobám, které mají příjem pod určitou hranicí, vyplácena dodatečná podpora. To ukáže, zdali se sníží vůle lidí pracovat. Podrobnosti o tomto novém experimentu ještě nejsou známy. Je velmi pravděpodobné, že začne až v roce 2021.

Vláda již na tento experiment vyhradila 20 milionů. Jedná se tak prakticky o stejné množství, které bylo využito na výše zmíněný experiment se základním příjmem.

Vysoká podpora

Podle průzkumů veřejného mínění se pohybuje podpora pro základní příjem mezi 20 a 80 % podle výše základního příjmu (od 560 do 1500 euro), podle toho, jaké další příspěvky by zůstaly (zejména dávky na bydlení) a podle toho, zdali by byla vyžadována nějaká specifická aktivita ze strany příjemců nepodmíněného příjmu, např. studium nebo dobrovolnická práce.

Podle průzkumů veřejného mínění jsou to mladí lidé, kteří výrazně podporují myšlenku základního příjmu. Naopak lidé s vyšší pozicí na pracovním trhu podporují tuto ideu méně často (podnikatelé podporují tuto ideu nejméně ze všech skupin). Také afiliece s politickou stranu má výrazný vliv: podporovatelé Levicové aliance jsou nejvíce pozitivní ve vztahu k základnímu příjmu, na druhém místě jsou Zelení. Mezi zastánce základního příjmu se ale řadí i mnozí sociální demokraté a podporovatelé Finského středu. Opozice je naopak nejsilnější u pravicových stran.

Základní příjem lze vnímat jako odpověď na měnící se pracovní podmínky, které činí vzájemné propojení sociálního zabezpečení a práce velmi obtížným. Základní příjem lze také vnímat jako odpověď na svět, v němž většinu práce odvedou roboti a čím dál větší množství lidí bude bez práce. Je to podle mého jedna z cest, jak snížit příjmovou nerovnost a odstranit chudobu. Někteří kritici naznačují, že základní příjem může chudobu zvýšit, ale to určitě závisí na výši základního příjmu.

Vše závisí na tom, jak bude základní příjem financován, jaké výše dosáhne a jakým způsobem bude propojen s otázkou zdanění. Problémy spojené se základním příjmem závisí především na tom, zdali sníží vůli pracovat a tím možnost financovat jej z příjmové daně. Také by mohlo být obtížné motivovat ty, kteří pracují, aby platili vyšší daně proto, aby druzí pracovat nemuseli a mohli odpočívat využívající základní příjem.

Všeobecný základní příjem – pilotní projekt v Namibii

Simone Knapp, koordinátorka v organizaci KASA
(Kirchliche Arbeitsstelle Südliches Afrika) v Heidelbergu

V Namibii žije 2,1 milionu lidí. 40 procent z nich spadá do kategorie chudých, 18 procent dokonce do kategorie velmi chudých. Dále je přibližně 40 procent obyvatel oficiálně nezaměstnaných. Nerovnost příjmů v zemi, kde Giniho koeficient dosahuje 59,1 (2015), je jednou z nejvyšších na světě. Ve studii zadané namibijskou vládou byl v roce 2002 doporučen základní nepodmíněný příjem jako vhodná koncepce pro překonání absolutní chudoby. Vzhledem k tomu, že se vláda tímto doporučením neřídila, vznikla v roce 2004 rozsáhlá koalice organizací občanské společnosti, v jejímž čele stanula luteránská církev a její biskup Zephania Kameeta, a uvedla do života pilotní projekt pro zavedení základního nepodmíněného příjmu. Pro realizaci projektu byla vybrána vesnice Otjivero-Omitara, nacházející se cca 70 km východně od hlavního města Windhouku. Od ledna 2008 do prosince 2009 byl vyplácen základní příjem ve výši 100 namibijských dolarů (přibližně 8 eur) měsíčně. Jako příjemci byli registrováni obyvatelé, kteří ještě nedosáhli věku 60 let, a to 930 osob. Z projektu byli vyloučeni pouze ti, kteří měli nárok na státní starobní důchod, který tehdy činil 370 namibijských dolarů, a tím již základním příjmem disponovali. Starobní důchod jako model převodu hotovosti určité cílové skupině byl zaveden po vyhlášení nezávislosti Namibie v roce 1990. Pro řadu rodin je starobní důchod dosud jediným peněžním příjmem.

Základní nepodmíněný příjem situaci v zemi zásadně změnil. Zatímco do té doby musela osmičlenná rodina vyjít se 370 namibijskými dolary z důchodu babičky, najednou se celkový měsíční příjem rodiny zvýšil o 700 namibijských dolarů, čímž se ztrojnásobil.

Projekt byl financován z příspěvků dárců. Z dlouhodobého hlediska jej v případě celostátní realizace bude nutno financovat z daní a dávek.¹ Projekt probíhal za vědecké podpory a měl jako první pilotní projekt v dějinách debat o základním příjmu nakonec ukázat, do jaké míry může základní nepodmíněný příjem zlepšit výchozí šance chudých obyvatel, především dětí, a pomoci jim vymanit se z pastí chudoby. Kromě toho měly být prověřeny rozšířené předpoklady, podle nichž převod peněžních prostředků vede jen k závislosti či lenosti. Projektu věnovala značnou pozornost národní i mezinárodní veřejnost.²

1 Blíže viz Haarmann et.al.: Der entscheidende Unterschied Das Grundeinkommen in Namibia Basic Income Grant Pilot Projekt Forschungsbericht, Windhuk, 2009, str. 93 a násl.

2 Dále viz dokumentace KASA http://woek.de/web/cms/front_content.php?idart=1972&lang=1

Již v prvním roce byly výsledky více než působivé:

Podvýživu dětí se podařilo snížit ze 42 procent na 10 procent. Obyvatelé vesnice začali v případě potřeby vyhledávat místní kliniku neprodleně a včas, protože měli finanční prostředky na úhradu drobné spoluúčasti. Díky tomu bylo možno poskytnout zdravotní pomoc mnohem více lidem. Počet dětí, které z finančních důvodů nenavštěvovaly školu, se snížil o 42 procent. Děti již nechodily do školy hladové, což podstatně zvýšilo jejich schopnost učení a mělo to rovněž pozitivní dopad na dokončení školní docházky. Dále teď mělo více dětí kompetence a finanční prostředky nutné k tomu, aby mohly navštěvovat vyšší školy ve městě. Policie konstatovala dramatické snížení tzv. „kriminality z chudoby“ v důsledku toho, že řada lidí si mohla najednou dovolit jiné zdroje energie než dřevo, které tak již nebyli nuceni nezákonně sbírat na soukromých pozemcích náležejících k okolním farmám bílých obyvatel.

Také s ohledem na ekonomickou činnost bylo možno konstatovat něco zcela pozoruhodného. Příjem ze samostatné výdělečné činnosti se zvýšil o 300 procent. Základní příjem byl totiž použit na drobné lokální investice v řadě odvětví, která vzkvétala mimo jiné díky tomu, že ve vesnici byly peníze. Vedle zásobování potravinami lidé investovali zejména do stavby domů, protože ve vesnici byl dosud nedostatek obydlí odolných proti povětrnostním vlivům. Ačkoli velká část příjemců měla rovněž vysoké výdaje za domácnost, především ženy zakládaly svým dětem vkladní knížky, další příjemci nejprve splatili dluhy. 27 procent příjemců získalo stále pracovní místo ve městě, protože měli prostředky a možnosti nezbytné k tomu, aby se vůbec mohli vypravit hledat pracovní místo. Také v samotné vesnici byly vytvořeny nové pracovní příležitosti, a to např. na poště nebo ve správě. Tím zůstaly peníze vyplacené v rámci základního nepodmíněného příjmu v oběhu převážně ve vesnici.

Co to tedy znamená?

Výhody všeobecného základního nepodmíněného příjmu v zemi, ve které se téměř polovina obyvatel nachází pod hranicí existenčního minima, jsou zjevné. Již vládou zřízená komise NAMTEX zdůvodnila své kladné hodnocení základního nepodmíněného příjmu zejména jednoduchou a nenákladnou realizací v Namibii. Vzhledem k tomu, že v zemi je již vyplácen státní starobní důchod všem obyvatelům nad 60 let, rozšíření plateb na všechny obyvatele Namibie by bylo možné bez velkých správních nákladů. Všeobecné vyplácení finančních prostředků zároveň umožňuje vyvarovat se jakéhokoli druhu korupce. Vycházíme-li z toho, že základní nepodmíněný příjem bude financován přednostně z daní, obdrží lidé s nízkým příjmem dojednání do výše základního příjmu, který bude financován z vyšších příjmů a jejich zdanění. To by na rozdíl od sociální pomoci, která je vyplácena na základě výběrového řízení a je zacílená na určitou skupinu obyvatel, umožnilo lidem vymanit se z pastí chudoby, např. prevencí návratu do chudoby v krizových situacích, jako je nezaměstnanost, nemoc, přechodné fáze nebo klimatické katastrofy. Takové zdanění by dlouhodobě mělo za následek přerozdělování ve společnosti a pozitivně by ovlivnilo rozdělení příjmů a majetku. Podíváme-li se na současné debaty o genocidě z roku 1904 a souvisejících žádostech o odškodnění ze strany potomků obětí, je jasné, jak zásadní je pro Namibii v tomto kontextu aspekt přerozdělení. Enormní společenská nerovnost dlouhodobě ohrožuje sociální smír v zemi.

Rovné zacházení bez ohledu na příjem, společenské postavení nebo marginalitu posiluje sociální soudržnost. Z toho mají užitek zvláště ženy, protože mohou disponovat prostředky nezávisle na své sociální roli. To jim také umožňuje vymanit se ze vztahů plných násilí a osamostatnit se díky příjmu, který je uchrání před prostitucí. I takové případy byly zaznamenány ve vesnici Otjivero. Zároveň to ženy ve společnosti nepřivádí do zvýhodněné a tím opět ohrožující pozice ve vztahu k mužům, jako např. upřednostňování žen v rámci rozvojové spolupráce. Muži finanční příspěvek totiž pobírají také.

Podmiňování podpory vede k paternalismu, brání posílení pozice lidí tak, aby mohli vést sebeurčující život a převzít za něj sami odpovědnost, a není udržitelné. Všeobecný základní nepodmíněný příjem je naopak „aktem posílení postavení, který lidem dává více svobody a vlastní odpovědnosti. Není to libovolné gesto nebo spontánní či sporadický akt lásky k bližnímu. Je jím položen právní základ.“³

Se základním nepodmíněným příjmem se zvyšuje důvěra v rámci společnosti, neboť chudí již nepocítují a neprojevují nedůvěru vůči rozpočtovým kompetencím bohatých. S ohledem na znovuzískání důstojnosti je pro lidi z chudých poměrů na rozdíl od charitativní pomoci zvláště důležité, aby měli na základní příjem právní nárok, aniž by byli implicitně stigmatizováni návštěvami úřadů.

Pilotní projekt ve vesnici Otjivero velmi působivě ukázal, jak se trvale zlepšila výživa obyvatel. Většina příjemců totiž nejprve investovala do potravin, pěstování zeleniny a chovu drobného zvířectva. To přispělo k boji proti HIV/AIDS, neboť působení léků často závisí na stavu výživy. Dále se zvyšují šance dětí na dobré školní vzdělání a tím také na udržitelné zajištění budoucnosti pro jejich rodiny. Základní nepodmíněný příjem nejen podporuje pravděpodobnost, že se lidé díky právní jistotě začnou živit samostatnou výdělečnou činností nebo najdou více času na hledání pracovního místa, ale dává jim také možnost nepřijímat práci za jakýchkoli podmínek. Posiluje tedy vyjednávací pozici v poměrech ekonomického vykořisťování a podporuje inovace.

Vzhledem k tomu, že většina chudých žije dosud na venkově, mají ze základního nepodmíněného příjmu prospěch zejména nedostatečně rozvinuté regiony a lokální trhy. Je podporována místní produkce a jsou vytvářena pracovní místa. Dále se zvyšuje atraktivita lokálního prostoru, což opět dlouhodobě zabraňuje odlivu obyvatel do měst a zaručuje přežití venkova.

„Nyní mohu stát uprostřed lidí a hovořit.“

Tři měsíce po zavedení základního nepodmíněného příjmu ve vesnici Otjivero mi jedna mladá žena vyprávěla, že se nyní může opět podílet na dění ve vesnici, aniž by se sousedé museli bát, že bude zase žebrať o trochu cukru nebo mouky. Vzhledem k tomu, že dříve nikdo nic neměl a odmítnutí prosby představovalo společenský problém, nikdo už netrávil rád čas na ulici, aby si jen tak popovídal. Nyní se o sebe může žena postarat sama ze svých vlastních

³ Basic Income Grant Coalition: Basic Income Grant Pilot Project, Assessment Report. Září 2008, str.14

peněz, které jí náleží v rámci základního nepodmíněného příjmu. Konečně získala zpět svoji důstojnost. Jiná, starší žena ztělesnila výše uvedený citát tím, když si na tiskové konferenci k uveřejnění první zprávy o projektu vzala před mezinárodním publikem mikrofon a ve svém vlastním jazyce popsala enormní úspěch, který projekt znamenal pro ni a její vesnici. Snad poprvé zazněl její hlas a byl jí dán prostor k tomu, aby byla vyslyšena. Už proto se zavedení základního nepodmíněného příjmu vyplatí.

Ekumenická akademie

V Ekumenické akademii prosazujeme alternativní přístupy při řešení současných ekonomických, sociálních a ekologických problémů a zároveň je přenášíme do praxe v podobě konkrétních projektů.

Naší vizí je sociálně spravedlivá, trvale udržitelná a tolerantní společnost.

V ČR působíme od roku 1996 a v naší činnosti vycházíme z kritických a emancipačních ekumenických křesťanských tradic. Podporujeme alternativní formy ekonomické demokracie, jako je solidární ekonomika, fair trade, družstevnictví, a zasazujeme se o zachování demokratické správy veřejných statků (vzdělávání, zdravotnictví, důchodů atd.). Usilujeme o dodržování lidských práv a řešení ekonomických, sociálních, genderových a etnických nerovností. Vzděláváme veřejnost formou kampaní, seminářů, kulatých stolů, diskusí, publikací, happeningů a informačních stánků za účelem zvyšování povědomí o těchto tématech.

Projekt Škola alternativ, podporovaný finančně Nadačí Rosy Luxemburgové, se pravidelně věnuje aktuálním politickým, kulturním, ekologickým a ekonomickým tématům.

Kontakt:

Ekumenická akademie, z.s.

Sokolovská 50

186 00 Praha 8

Tel.: 272 737 077

Email: ekumakad@ekumakad.cz

www.ekumakad.cz

FB: Ekumenická akademie

www.skolaalternativ.cz

FB: Škola alternativ

**Ekumenická
akademie**

Fair & Bio

obchod s fair trade zbožím

Férový obchod. Fair trade. Etické podnikání. Přesně tato slova vystihují náš obchod.

Ekumenická akademie provozuje obchod, v kterém nabízíme produkty fair trade (kávu, čaj, čokoládu, koření aj.), fair trade rukodělné výrobky a další zboží – navštivte nás!

Fair&Bio obchod, Sokolovská 29, Praha 8 – Karlín (u metra Florenc)

Otvírací hodiny: pondělí - pátek 10.00 –19.00

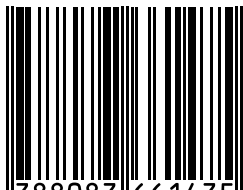
Tel.: 222 222 561

www.obchodfairbio.cz

FB: Fair & Bio obchod

ISBN: 978-80-87661-47-5

9 788087 661475

Ekumenická
akademie

Publikace vznikla v rámci projektů Škola alternativ financovaného Nadací Rosy Luxemburgové. Obsah je zcela na odpovědnosti Ekumenické akademie a nemůže tak být považován za stanovisko Nadace Rosy Luxemburgové.